

Eszik Sándor

Kecskemét a felszabadulás első évében

Kecskemét

1967.

B e v e z e t ős

Kecskemét munkásmozgalmi története a felszabadulás előtt nem bővelkedett kiemelkedő eseményekben. Elsősorban azért, mert a felszabadulást megelőző időkben nem nyílt lehetőség arra, hogy szervezett és harcos munkáscsapat alakuljon ki. A város egyértelműen mezőgazdasági jellegű volt. De nem voltak jelentősebb agrárszocialista megmozdulások sem. Ennek az volt az oka, hogy a birtokviszonyok megoszlása az Alföldön valamivel szociálisabb képet mutatott, mint az ország egyéb részein. Kecskeméten az erős gazdag parasztság mellett igen jelentős volt a homokon élő törpe- és kisbirtokosok aránya.

A felszabadulást közvetlen követő időszak kecskeméti vonatkozásai az országosan megjelent feldolgozásokban is csak Budapest felszabadításával kapcsolatban jelentősek. De az országos feldolgozások legtöbbje nem is foglalkozik a város felszabadulás utáni helyzetével; még olyan fontos összefoglaló munka sem említi, mint például Balázs Béla Népmozgalom és nemzeti bizottságok című könyve. Kétségtelen, hogy a felszabadulás után keletkezett iratok nagyrésze elveszett, azonban a hiányos levéltári anyag még kiegészíthető azoknak az embereknek a visszaemlékezéseivel, akik az akkori politikai életben jelentős szerepet töltöttek be. Mindenképpen szükséges tehát, hogy a helytörténeti

kutatás intenzíven részt vállaljon ezután a város legújabbkori történetének feldolgozásából.

E szerény dolgozat csak közvetlen a felszabadulással és az azt követő hónapok eseményeivel foglalkozik. Az a célja, hogy bemutassa egyrészt a demokratikus átalakulás kezdetét, a kommunista párt és a haladó erők céltudatos törekvését a fasiszta maradványok eltakarítását illetően, másrészt megmutassa: milyen eszközök álltak a párt rendelkezésére ahhoz, hogy célkitűzéseit a koalíciós blokk révén, - vagy ha a helyzet úgy kívánta, a maga erejéből - megvalósíthassa.

Hagy érdeme a fiatal kommunista pártszervezetnek, hogy az a széleskörű politikai munka, amelyet a nemzeti bizottság folytatott - az esetek tulnyomó többségében - összhangban volt az országos demokratikus érdekekkel. Annak ellenére, hogy a gátló tényezők gyakran - a másik munkáspárt - az SzDP vezetői részéről merültek fel.

A tömegek óhajtották a demokráciát, a párt erre építve tudta megteremteni a munkás-paraszt demokratikus diktatúra alapjait.

I. Fejezet

Kecskemét felszabadítását megelőző körülmények

Az 1944-es év a Vörös Hadsereg diadalmas esztendeje volt. Győzelmes fegyvereit ragyogó sikerek koronázták. Végig a hatalmas fronton, Finnországtól a Fekete tengerig egymást érték a megsemmisítő csapások, s a hitleri fasiszták futva menekültek. A rablók szövetsége felbomlott: Németország utolsó csatlósa Magyarország, 1944. szeptember 26. és 1945. április 4. közötti időszakban felszabadult.

Szeptember 26-tól - Makó felszabadulásától - alig több mint egy hónap telt el és Budapest kapuja,¹ Kecskemét is szabadá vált.

Románia felszabadulása után a szovjet főparancsnokság úgy döntött, hogy Magyarország területén Arad-Budapest irányában méri főcsapását a németekre.² Kecskemét a hadműveletek irányvonalába esett.

"Október végén már az arcvonal Ungvártól délnyugati irányban nagyjából a Tisza vonalát követte Csaptól Csongrádig, onnan pedig Kiskunhalason át Baja és Apatin vonaláig húzódott. A szovjet hadvezetés az ellenség erőinek kettévágása és Budapest gyors felszabadítása érdekében úgy döntött, hogy a II. Ukrán Front balszárnya a Duna-Tisza közén Kecskemét-Budapest irányában méri a főcsapást, s ezzel felbontasztja a fasiszta védelmet, a front balszárnya pedig az északkele-

---

¹ Szmirnov Sz: "Harcban Budapestért" című regényében Kecskemétet Budapest kapujának nevezi.

² Tanulmányok a Magyar Népi Demokrácia történetéből: /Tóth Sándor: A Szovjet Hadsereg felszabadító hadműveletei Magyarországon.-Akadémiai Kiadó, Budapest, 1955/92.lap.

ti iparvidéket ragadja ki az ellenség kezéből és hadműveleteivel biztosítja a balszárny előretörésének sikerét"³

A német hadvezetés a szovjet csapatok fő támadását Szolnok körzetében várta és a támadás elhárítása végett ott központosította erőit.

A gyorsan előrenyomuló szovjet hadsereg elől menekülő németek és magyarországi szövetségeseik általános kiűritést rendeltek el. Rommá és felégett pusztasággá akarták változtatni a maguk mögött hagyott városokat és területeket, hogy ezzel is késleltessék a felszabadulást. Rendeletet jekntek meg a katonailag fontos gyárak leszereléséről és Németországba szállításáról, a visszamaradó üzemek felrobbantásáról, használhatatlanná tételéről.⁴

Ennek alapján rendelte el a Duna-Tisza közti hadműveleti kormánybiztos⁵ Kecskemét kiűritését is véglegesen 1944. október 24-én. A kifüggesztett hirdetmény szövege szerint a Duna-Tisza közti hadműveleti kormánybiztosság a m.királyi kormány utasítása alapján a város alábbiakban körülírt területről a polgári lakosságot "átmenetileg teljesen kivonták". A lakossággal együtt kellett hátravonni minden járművet, lovat és egyéb állatot, valamint a lakosságnak a járművekre felrakható legfontosabb életszükségleti cikkeket.

"A kiűritési határvonal Izsák felől Ágasegyháza pusztán keresztül a régi makadám ut egészen az új dunaföldvári betonutba való betorkolásgi, onnan tovább haladva a dunaföldvári

---

3. U.o. 103.1.

⁴ Korom Mihály: A fasizmus bukása Magyarországon. Kossuth 1961. 244.1.

⁵ A Duna-Tisza közti hadműveleti kormánybiztos Katona Mihály, Kiskunhalas város korábbi polgármestere volt.

betonuton Kiskecskemét belső szakaszáig az 59-es kilométerig, innen a Széktó-lapos és a Szarka tanya mellett áthaladva Kunszentmiklósi makadám uton Orbán János törvényszéki tanácselnök szőlőjéig, itt a kereszttől a vasuton áthaladó ut a Mária kápolna mögött, a Nyiri uton keresztül a Mária utig, a Mária uttól a légvonalba metszett Mária hegyen át a Budai utig, ahol a Bencei ut kiágazik. A betonuttól a római katolikus egyház földjének belső határán áthaladva a Budai-hegy és Vacsi-hegy külső határán a református egyház földje mellett a Nagykőrösi utba való betorkolással a Nyomási elemi iskoláig, innen a Nagykőrösi betonuton a nagykőrösi határig. A fent körülírt határvonaltól keletre eső területek - beleértve a város egész belterületét is - kötelesek a hadművelleti kormánybiztosság által kiadott hirdetményben foglalt utasítások értelmében a teljes kiűritést azonnal megkezdeni.

A határvonaltól nyugatra eső területek lakosai a további intézkedésig helyben maradhatnak.

A határvonaltól délre, délkeletre és keletre eső területek lakossága a legrövidebb uton tartozik elhagyni a kiűritésre kerülő területeket.

Bugacmonostor, Felsőmonostor, Alsómonostor, Kis-Bugac, és Nagy-Bugac lakosai az Orgovány-Izsáki uton Fülöpszálláson keresztül Soltra. Kőncsög, Ágasegyháza, Kúlcseballószög lakosai az Izsáki makadám uton Izsák-Szabadszálláson keresztül Apostagra.

Helvécia, Törökfői, Alsócsalános, Kadafalva, Belsőballószög, Matkó, Alsószéktó lakosai Kerekegyházára menő makadámuton Kerekegyházára, onnan Kunszentmiklóson keresztül

Szalkszentmártonba.

Városföld, Kisfái, Koháriszentlőrinc és a város belterülete, a környező településekkel együtt a kunszentmiklósi uton Kerekegyháza-Kunszentmiklós utvonalaakon Szalkszentmártonba és Apostagra.

Lakitelek, Kis-Alpár, Felső-Alpár, Árpádszállás, Alsó- és Felső Szentkirály, Borbás lakosai a városon keresztül a kunszentmiklósi uton és a Bencei uton Kerekegyháza-Kunszentmiklóson keresztül Szalkszentmártonba és Dunavecse-re mehetnek⁶.

A hirdetésny kifüggesztése csak tovább növelte a már amugy is elviselhetetlen közállapotokat, az már a rendelet kifüggesztése előtt felbomlott, az október 10-i események miatt. E nap hajnalán ugyanis egy gépesített szovjet felderítő alakulat átkelve a Tiszán behatolt Kecskemétre, majd dolga végeztével még aznap délután veszteség nélkül elhagyta a várost.

A szovjet felderítőket magyar huszárok akarták feltartóztatni, sikertelenül. Ez az esemény rendkívüli riadalmat keltett a városban: órák alatt elmenekült a városi rendőrség, a tűzoltóság és a lakosság számottevő része. A szovjet felderítők távozása után azonban ismét visszatértek⁷.

Az október 24-i evakuációs rendelet közhirrre tétele után a rémület és a kétségbeesés nagy tömeget toborzott össze a városháza előtti térre. Ennek a hatására a főispán Budapestre autózott, hogy kieszköszölje a kiűritési rendelet

---

⁶4623.sz.Hirdetésny. Kiadta a város polgármestere 1944. október 24-én

⁷Joós Ferenc: A felszabadulás előtti napok Kecskeméten Kiskunság 1965.

megmáskodását.⁸ A tömeg egész nap szorongva várta, de hasztalan. A Budapestről visszaérkezett főispán kijelentette: Szálasi parancsa értelmében a kiűritést végre kell hajtani, mert az Alföld szorgos népét a nemzetvezető nagyra becsüli és minden áron meg akarja menteni.⁹

A kiűritési intézkedéseket azonnal megkezdték. Kék ponyvával fedett, nagy német teherautók jelentek még és miközben a lakosság sűrű sorokban hátizsákokkal, csomagokkal felszerelve kifelé igyekezett a városból, a németek megkezdték az eltávolított lakosság értékeinek elszállítását.¹⁰

Karszalagos, egyenfűhás nyilasok, tábori esemőőrök üsték hajtották a lakosságot a városból. A nyilasok azt mondták, hogy a kiűritési parancsnak haladéktalanul eleget kell tenni, mert Kecskemét városát a németek nem adják fel, sőt itt szándékoznak megállítani a szovjet hadsereget. A városban olyan harcok lesznek, hogy kő kövön nem marad.

---

⁸ Hajdu Ernő/sz:1893.a BKM Nyomda Vállalat kecskeméti üzemének dolgozója/ visszaemlékezése szerint az előrelátott városi katasztrófa megakadályozására baloldali emberekből bizottság alakult aszal a céllal, hogy a város vezetőségénél eljárjon, ne kelljen a várost kiűriteni." Rajtam kívül tagja volt a bizottságnak Molnár Erik, Tóth László, dr.Sándor József, P.Károlyi Bernáth, Kovács Bálint, Kovács Jenő, Schmidt József. Eljártunk Horváth Ödön főispánnál, kértük: ne kelljen végrehajtani a kiűritési rendeletet. Tóth László és dr.Révész László kifejezték azon kívánságukat, hogy a főispánnal együtt mennek Budapestre, az ügy elintézése végett. Ajánlatukat a főispán visszautasította és kijelentette, hogy maga megy fel./saját gyűjtés/.

⁹ Tóth László, sz:1890.Kecskemét, Kisfaludy u.32.sz.alatti lakos, /a felszabadulás után a város polgármestere/ visszaemlékezése. Állami Levéltár, Kecskemét

¹⁰ Megyénk felszabadulása 1944. Bibliográfia és dokumentum gyűjtemény. Kiadta a Bács-Kiskun Megyei Tanács Katonai József Megyei Könyvtára.1965.

Azt hirdették, itt vetik be először a csodafegyvert, amely-
lyel teljesen szétzúzzák az orosz hadsereget.¹¹ A lakosság
szemeláttára a németek megkezdték az állomás és a fontosabb
középületek aláaknázását.¹² Amikor ennek híre ment, "a halál-
tól való félelem óriási erővel hajtotta el az embereket. Fu-
tottak a bizonytalanságba: gyalog, kerékpáron, lovaskocsi-
val, taligával, ki mivel tudott. A Jókai utcán, amely a Buda-
pest felé vezető műtűbe torkollik, sűrű sorokban törtettek
kifelé a városból emberek, asszonyok, kisgyermekekkel".¹³

Október 30-ra a városba mindössze 80-90 személy maradt,
akik pincékben, zugokban, vermekben várták a felszabadító szov-
jet hadsereget.¹⁴ Az illegálisan rejtőzködők főleg baloldali
emberek voltak, közöttük dr. Molnár Erik ügyvéd, Tóth László
nyomdaigazgató, néhány kisiparos, orvos, stb.¹⁵

Közben a Vörös Hadsereg felszabadító hadműveletei si-
keresen folytak. A II. Ukrán Front parancsnoksága október 28-
án Kecskemét körzetében nagy erővel megindította támadását.
Teljes szélességben áttörték a német védelmet és a kétségbe-

---

¹¹ Kalász László, sz:1910. Kecskemét, Belsőballószög 146.
sz.alatti lakos/termelőszövetkezeti tag/visszaemlé-
kezése./saját gyűjtés/ /Valamennyi visszaemlékezés
saját gyűjtés, ezért a következőkben a saját gyűjtés
kifejezést nem tüntetem fel./

¹² Joós Ferenc visszaemlékezése.

¹³ Gémes István, sz:1910. Kecskemét, Matkói út 15.sz.alat-
ti lakos visszaemlékezése.

¹⁴ Imre Gábor, sz:1890. Kecskemét, Nyár u.1.sz.alatti la-
kos, a munkásmozgalom régi harcosának visszaemléke-
zése alapján.

¹⁵ Megyénk felszabadulása i.m., és Tóth István: Dr. Molnár
Erik kecskeméti évei című tanulmány. Kiskunság 1965.

Molnár Erik a kecskeméti szegények ügyvédje volt. A
felszabadulás előtti kecskeméti munkásmozgalom kie-
emelkedő személyisége. A fehérterror idején az illegá-
lis mozgalomban Jeszenszky Erik, Pálfi István, Szent-
miklósi Lajos álneven írt a "100 §-ba, a Társa-

esetben kapkodó fasiszta hadvezetésnek a szovjet csapatok előretörését nem megállítani, de még lefékezni sem sikerült. Október 28-29-én a szovjet csapatok több mint kétszáz helységet szabadítottak fel és elérték Kecskemét határát.¹⁶

Kecskemét felszabadítása egyik része volt a budapesti hadműveleteknek. Mint ismeretes, Magyarország felszabadítása legnagyobbbrészt a budapesti hadművelet győzelmes megvívásának volt a közvetlen eredménye. Ezt a hadműveletet a II. Ukrán Hadsereg csoport kezdte meg, s támogatta a IV. Ukrán Hadsereg-csoport északkeletről csatlakozó és a III. Ukrán Hadsereg-csoport délről csatlakozó szárnya.

"A 2. Ukrán Hadsereg-csoport csapatai október 30-án indították meg a közvetlen támadást Budapest irányába. A szovjet erők ellenállhatatlan csapásokkal áttörték a frontot és október 31-én benyomultak a Duna-Tisza köze magyar részének központjába "Budapest délkeleti kapujába", Kecskemét városába. Kecskemét 85 km-re fekszik Budapeستől; az ország ötödik legnagyobb városa és a hitleristák egyik megerősített körzetének a központja volt!"¹⁷

A német hadvezetés minden áron meg akarta tartani Kecskemétet, ezért Friessner vezérezredes, hadseregparancsnok

---

szadalmi Szemlébe és a Gondolatba. Kecskeméten titkára volt a szociáldemokrata pártnak és tagja a törvényhatósági bizottságnak. Egy illegális ifjúsági csoport lebukása következtében a szálak hozzá vezettek, emiatt kirekesztették a törvényhatósági bizottságból. "Megbízhatatlan" személlyé vált. Szálasi hatalomra kerülése után a tábori csendőrség több baloldallal együtt le tartóztatta, barátai közbenjárására azonban szabadon engedték.

¹⁶ Tóth Sándor. i.m. 103. oldal

¹⁷ Remes Dezső: Magyarország felszabadulása. Budapest, 1955. 103-105. lap.

felhívást intézett Frettuier-Pico tábornokhoz, melyben hangsúlyozta, hogy a szovjet csapatok támadását szilárdan fel kell tartóztatni Kecskeméttől a Duna-Tisza közén Dunapataj-Kecskemét-Ujkécske általános vonalban és ezután Szegedig kell előretörni.¹⁸

Kecskemét alatt a németek harcbanvetették a 24. páncélos hadosztályt, hogy megvédjék a számukra létfontosságú Budapest-Kecskemét ut- és vasutvonalat. Egy nap alatt 20 ellenlökést hártottak el a szovjet csapatok, majd november 1-én kiverték a fasisztákat Kecskemétről.¹⁹

Igy a németek feltartóztatási terve, illetve az azt követő Szegedig való előretörés kudarcot vallott. Ugyanakkor a szovjet támadás lendületesen folytatódott, s még aznap több mint száz helységről űzték ki a fasisztákat. A város kiűritésekor beharangozott hazug "csodafegyver" is elmaradt. Sőt még a németekkel egy követ fujók szűk csoportjának győzelmi illúziója is szertefoszlott.²⁰

---

¹⁸ Welther Dániel: Kecskemét a felszabadulás előestőjén. Kiadta az MHS Bács-Kiskun megyei Elnöksége, Kecskemét, 1965.

¹⁹ Tóth Sándor. i.m. 103.lap

²⁰ Ezek a város nyilas vezetői voltak: Horváth Ödön főispán, dr. Farkas Ferenc, a Nyilaskeresztes Párt titkára, Halmi Lajos pénzügyigazgató, dr. olasz László Béla polgármester és fia, stb.

A felszabadító hősök közül többen emlékeznek a város felszabadításával kapcsolatos harcokra, a kemény német ellenlökésekre, az ellenség szertefoszó védelmi hálózatára, az erős tűzérsségi tűzrohamokra. A Szviridov táborhok és M.I. Mohov gárdaezredes tagjai voltak a Kecskemétet felszabadító alakulatoknak, -a felszabadulás 20. évfordulóján a város vendégei voltak. Szerintük a németeket teljességgel váratlanul érte a szovjet fegyvernemek pontos együttműködése és ez volt a fő oka annak, hogy nem tudták tovább tartani a várost.

A város felszabadulása, - a háborús károk

A felszabadulás első óráiról és a szovjet csapatokkal való találkozásról ránk maradt visszaemlékezések közül az alábbi hűen tükrözi az akkori helyzetet:

"Néhányan, közöttük Molnár Erik barátommal szembesszálltunk a kiűritési parancsal és nem nyugat felé, hanem a Tiszának indultunk. Amint Szentkirályon az első szovjet katonákkal találkoztunk, jöttünk velük vissza a városba. Október 31-én, késő éjszaka érkezünk haza. A parancsnokság értetlenül nézett ránk, amikor elmondottuk, hogy a lakosság elmene-kült. Egy öreg fa árnyékában elférnek annyian, ahányan itt maradtunk és az élet elindítására a városháza sarokszobájában november 1-én szövetséget kötöttünk. Egette szívünket a kérdés: Hogyan kapaszkodhatunk fel. Másnap, november 2-án részletesen tájékoztattuk a Széchenyi tér 8.sz. alatt elhelyezett parancsnokságon Dondé Őrnagyot, a felszabadulást megelőző eseményekről; a kiűritési rendeletről, annak a tábori esendőrökkel és a német fasisztákkal történt kiméletlen végrehajtásáról, s azokról az értesüléseinkről, amelyek szerint a menekülők zöme a tanyavilágban rejtőzködött el. A Duna-Tisza közéről elűzött további tízezrek a Duna mentén várakoznak. Jönnének haza, de a fasiszták elhíresztelték, hogy a szovjet katonaság felgyújtotta a várost, a nagytemplom is leégett, az életnek a városban semmi nyoma. Mit tegyünk? Bátortalanul vetettük fel a terveket, amikor Dondé Őrnagy határozottan rendelkezett: Huzzák meg barátaink a harangokat!

A hatás mindannyionkat meglepett. A harangok szavára ezerszámra tértek vissza az elűzöttek és az alélt, sötét város-

ban megkezdődött az élet, megkezdődött az ujjaépítés.²¹

A fegyveres harc okozta károk csak kisebb százalékát jelentették annak, ami kárbament, elveszett. A pusztítást, rablást nem a szovjet, hanem a német katonaszó okozta. A középületeket nem volt idejük felrobbantani, de a lőszerraktárak, illetve a lőszeres vonatszerelvény felrobbantása következtében több mint 150 ház és egyéb, gazdasági célokat szolgáló épület ment tönkre.²²

A kényszerkiürítés következtében őrizetlenül maradt város magán- és középületeinek butorzata, felszerelése német prédával szolgált, azokat vagy elszállították vagy tönkretették. A kiürítéskor a tüzelőanyagot is elvezényelték, felszerelésével együtt. A keletkezett tüzeket oltani nem tudták, az értékek több helyen a tűz martalékává váltak. Az épületek többségének ablaka, ajtaja elveszett, tetőzete megrongálódott. Az ilyen módon keletkezett károk sokszorosán felülmúlták a közvetlen harci eszközök által okozott pusztításokat. A városháza épületén 1200, a városi iskolákon 2000 négyzetméter ablakfelület hiányzott. Ugyanezek az épületek 10 ezer négyzetmétert tett ki a helyreállítandó tetőfelület. Jelentősen megrongálódott a színház, a mozik, a törvényszék, a szegényház, kórház, stb.

Nagyrányu kár keletkezett a háborús események, a kiürítés folytán, valamint a beszolgáltatás alapján a jószágállományban. Az 1942-es nyilvántartás szerinti állatállományból

---

²¹Tóth László visszaemlékezése.

²²1944. október 10-én, amikor a szovjet felderítő alakulat behatolt a városba, a nagyállomástól mintegy másfél kilométerre álló, lőszerrel megrakott szerelvényt a németek felrobbantották./Jócs Ferenc visszaemlékezése/

14 ezer szarvasmarhából 8500, a 37 ezer sertésből 28 ezer, 10 ezer lóból 7 ezer elveszett, elpusztult. Hasonló kár érte a baromfiállományt is: 163 ezer baromfiból/tyúk, pulyka, liba, kacsa/ 138 ezer hiányzott.

A tanyai lakosság nagyrésznének tönkrement a gazdasági felszerelése, a boroshordó készlete, a bortelemekkel együtt.²³

A károk pontos értékét nem lehetett megállapítani, nem sikerült pontos nyilvántartásba venni a több ezer károsult ingóságát, akiknek lakását a németek kifosztották.²⁴ A polgármesteri hivatal 1945. októberében hatalmas munkával próbálta összegezni. Kimutatása szerint a károk értéke az 1945. októberi állapotoknak megfelelően meghaladta a 3 milliárd pengőt.²⁵

A felszabadulást követő hetekben az üresen maradt város középületeit, sőt a nagyobb lakóházakat is a szovjet hadsereg ideiglenesen katonai célokra vette igénybe. A városban a Budapestet ostromló hadsereg olyan nagyszámu tartalékait és hadtáp alakulatait helyezte el, ami a város lakásul szolgáló helyiségeinek a szokott használatát túlhaladta.²⁶ Főleg a sebesültek elhelyezése volt szükséges. A városnak 22 hadikórháza működött.²⁷

---

²³ Ujjáépítő magyarok c. kiadvány, Budapest, 1966. 423-426. l.

²⁴ Csak egy példát: Fazekas Ernő, Munkácsy u. 3. sz. lakásából a németek elvitték 1 zongorát, 1 írógépet, 1 paplagent, 3 paplant, 4 párnát, 1 kerékpárt, 50 liter sertészsírt. -Kecskeméti lapok.

²⁵ Kecskeméti Lapok 1945. október 11.

²⁶ Ujjáépítő magyarok. in.m.

²⁷ Básti Ágoston, sz:1897. Szolnok, Csillag u. 14. sz. alatti lakos, a munkásmozgalom régi harcosa, a kecskeméti MKP szervezet első titkárának visszaemlékezése.

A hadsereg kecskeméti egészségügyi körzete meglehetősen nagy területre terjedt ki. Pontos adataink is vannak arról, hogy hány ezer szovjet sebesültet helyeztek el az ideiglenes hadikó házakban.²⁸

A visszatelepülés valóban úgy kezdődött, hogy a szovjet városparancsnok tanácsára meghúzták a nagyharangot, s az hírüladta a pusztáknak, ahol az elmenekültek meghúzódtak: a város él, elűzött lakóit várja, hogy indulhasson az élet. A visszaköltözés először lassan, bizonytalanul haladt, később egyre erőteljesebb lett. Először azok jöttek, akik csak a közeli tanyákig mentek - azok voltak többségben. Később kerültek hazá a Dunántúlra menekültek,²⁹ de voltak olyanok is, akik csak az ország felszabadulása után érkeztek vissza. Többben bűnösnek érezték magukat, haza sem tértek, tovább mentek a németekkel, - félték a felelősségrevonástól.

December közepén a visszatelepült lakosság lélekszáma már 30 ezer volt. Ettől kezdve rohamosan növekedett, 1945. január 18-án már 55 ezer 133 fő rendelkezett ideiglenes személyi igazolvánnyal, - melyből városi lakos 25 ezer 579, a többi tanyai.³⁰

²⁸ Básti Ágoston 60 ezerre emlékszik.

²⁹ A Kecskeméti Hírlap 1944. december 14-i száma a felszabadulás után megjelent újság 3. száma. "25 632 lakos" címmel közli, hogy 1944. december 8-ig ennyien váltották ki személyazonossági igazolványukat a város házában. Ugyanis a polgármesteri hivatal rendelkezése értelmében mindenkit ideiglenes személyi igazolvánnyal kellett ellátni. Az igazolványok sorozáma alapján vették nyilvántartásba - folyamatosan - a hazatérőket.

³⁰ Kecskeméti Lapok/A Kecskeméti Lapok 1944. december 27-én jelent meg először a felszabadulás után, ettől az időtől a Kecskeméti Hírlap nem jelent meg, mert az a felszabadulás előtt a reakció szöcskéje volt.

A lakosság visszatelepülésének a meggyorsítása érdekében hatáson intézkedéseket hozott az időközben megalakult nemzeti bizottság.³¹ Elrendelte - többek között, - hogy azok a lakosok, akik 1945. március 1. után térnek vissza, kötelesek közmunka megváltást fizetni, miután a közmunkákból addig nem vették ki a részüket.³² Az intézkedés meggyorsította a visszatelepülést. Az ország felszabadulásának idejére a város lakosságának zöme visszatért és igyekezett részt vállalni a reá háruló feladatok végzéséből.³³

A szovjet katonai városparancsnokság az első naptól kezdve közvetlen segítséget nyújtott az új élet megindulásához. November 2-án összehívta a baloldali embereket, tájékoztatta őket a kialakult helyzetről, közölte velük, hogy a Vörös Hadsereg nem hódítóként, hanem a fasiszmus eltiprójaként lépett Magyarország földjére. Az a cél vezérli, hogy a fasiszmus által leigázott népnek visszaadja a szabadságát.³⁴ A városparancsnokság arra kérte az összehívott embereket, hogy segítsék elő a Vörös Hadsereg támogatását az üzemek helyreállításával, a termelés mielőbbi megkezdésével, értesessék meg a lakossággal, milyen fontos szerepe van a háterszági gazdasági munkának.

³¹ 1944. december 16-án alakult meg.

³² 1945. január 14-i Kecskeméti Nemzeti Bizottság /KNB/ jegyzőkönyve. Kecskeméti Állami Levéltár/a továbbiakban KÁL/

³³ Tóth László visszaemlékezése

³⁴ Szili István, sz. 1889. Kecskemét, Kisfaludy u. 7. sz. alatti lakos, a munkásmozgalom veteránjának visszaemlékezése szerint: "November 2-án reggel két szovjet katonára keresett fel a lakásomon. Terepjáró kocsiba ültettek és a parancsnokságra vittek. Ott találkoztam Básti Ágostonnal, Hegedűs Lászlóval és még néhány elvtárral, összesen kilencen voltunk."

A szovjet városparancsnokság megtalálta a módját, hogy élő, eleven kapcsolatot építsen ki a lakossággal. December 6-án megjelent a Kecskeméti Hírek című lap, amely a teendők ismertetésével, a szovjet városparancsnokság közleményeivel fordult a lakossághoz.

A szovjet városparancsnokság a következőket közölte:

1. A hatóság, a kereskedelmi és ipari vállalatok folytasák tevékenységüket.

2. Az árak olyanok maradnak, amilyenek a felszabadulás előtt voltak.

3. Az istentiszteletek megtartásának templomokban és imaházakban nincs akadálya.³⁵

A városparancsnokság közleményei megnyugtatták a lakosságot. Zavartalan munkavégzésre szállították az embereket. Leküzdötték azokat az álhíreket, amelyek a reakció a templomok bezárásáról és egyéb zavartkeltő, a közhangulatot befolyásoló valótlanosságokról fecsegett.

Olaszi László Béla fasiszta polgármesteri székébe Váradi József festő került, helyettese dr. Molnár Erik lett. Az elmenekült és vissza nem tért tisztviselők helyébe haldószelleműk és munkások kerültek.

A közigazgatás megszervezése úgy történt, hogy a szovjet parancsnokság november 3-án megbeszélésre hívta össze a városban maradt orvosokat és a közben visszatért egyházi vezetőket a baloldali emberekkel együtt. A megbeszélésen felállították a városi ügyosztályokat,³⁶ megbeszéltek a termelés megindítását, a polgárőrség megalakítását és megszerve-

---

³⁵ Kecskeméti Hírlap 1944. december 6.

³⁶ Imre Gábor visszaemlékezése

gostek egy proklamációt, amelyben felszólították a még fel nem szabadult területek lakosságát, hogy ne engedelmeskedjenek a német fasisztáknak, ne hagyják el a lakóhelyüket, várják barátsággal a felszabadító szovjet csapatokat. A felhívást 14-en írták alá és azt a moszkvai magyar adó is sugározta, sőt repülőgépekről röpcédulák formájában eljuttatták a még fel nem szabadított területek lakosságához.³⁷

A termelés megindítása

A szovjet városparancsnokság többirányú segítségével indult meg a termelés és ezzel együtt egy új társadalmi rend megteremtése.

A közellátás megszervezése, a fasiszta rombolás és a háború pusztításai által tönkretett termelőaparátus helyreállítása komoly erőpróba elé állította a város dolgozóit. E munka megindulásában még nem volt szerepe a nemzeti bizottságnak,³⁸ ekkor a magára talált nép öntevékenysége egy másfajta szervet hozott létre, az u.n. körzetparancsnokságokat.³⁹ E szervek a közigazgatási apparátus újjáalakulásakor jöttek létre, főleg a munkások irányításával kezdték meg tevékenységüket. Első feladatuk a közmunka végzés megszervezése volt, amellyel a Vörös Hadseregnek nyújtottak segítséget.

A különböző kerületekben lévő üzemekben a termelést az üzemi munkások, a körzetparancsnokságokkal együtt indították meg.

A körzetekben folyó munka sokoldalú volt: Első kellett

---

³⁷ Imre Gábor résztvett a november 3-i megbeszélésen, a proklamáció szövegét maga is aláírta.

³⁸ Ekkor még nem alakult meg.

³⁹ A városban 10, a tanyavilágban 40 alakult. Imre G. visszaem

állítani a napi munkaerőigényt, az utak tisztításához, középületek takarításához, a mosodákhoz. A körzetparancsnokságok ügyeltek a lakatlan házakra. Napközi otthont állítottak fel a gyermekek részére, az idősebbek tépést gyűjtöttek = sebesült felszabadító katonáknak, stb.

A körzetek munkája sok elismerésben részesült. Az újság szinte naponként hírt adott tevékenységükről. Egyik alkalommal a következőket írta: "A kerületek ma már naponta 3500 munkást adnak az üzemeknek, kórházaknak, mosodáknak, műhelyeknek. A körzetparancsnokok helyi ismereteik alapján osztják el az iparosokat, napidíjasokat,⁴⁰ akik munkájukkal, azáltal, hogy segítik a szovjet hadsereget, siettetik a fasiszmus végső megsemmisítését".⁴¹

A kerületi munka legfontosabb része az üzemi termelés megindítása volt. Ez adott lendítőt a városnak, bitmást az életnek. Kecskeméten különösebb országos jelentőségű üzemek nem voltak, - a város összes üzemi munkáslétszáma még a 3000-et⁴² sem érte el, de amit a munkások tettek, az méltó volt az országos hírnévre.

Az első helytállás a villanygyár munkásait dicsérte. "Huszonnyolc napon át hét ember megszakítás nélkül dolgozott.

---

⁴⁰ A szovjet városparancsnokság, ha igénybe vette a munkásokat, az elvégzett munkáért rendszeres napiért fizetett. Az igénybevett munkadíjat az október 30-án érvényes munkabérek alapján fizette. Kecskeméti Hírlap, 1944. december 14.

⁴¹ Kecskeméti Hírlap, 1944. december 10.

⁴² Az ipari keresők száma 1943-ban összesen 6700 volt, de ebbe a számba bennefoglaltatnak a magániparosok és a náluk alkalmazásban lévők is. A magániparban foglalkozók száma meghaladta az üzemi munkásokét. A városban 1782 magániparosnak 1018 segédje és 1056 szakmunkása és 573 tanoncja volt. Ez összesen 4429. Üzemi munkás: 2271. /Kecskemét th. város évkönyve 1943. és Kecskemét és Vidéke Ipartestületek jelentése az 1944-47 évekről./

Ezidő alatt még a ruha sem került le róluk.⁴³ Szénhiány miatt fával termeltek áramot. A tüzelőanyag szállításhoz a szovjet városparancsnokság adott szállítóeszközöket.⁴⁴

A villanygyári munkások példáját követte a többi üzem: gépgyár, konzervgyár, cipőgyár, huskombinát, gyufagyár, stb. A város kiürítésekor a munkásemberek nem mentek messzire, meghúzódtak a közeli tanyákban, hogy a felszabadulás után mielőbb visszatérhessenek. A gépgyári munkások a város felszabadulása után néhány órával már visszatértek a városba. Az üres gyárba elsőnek Sümegh János művezető érkezett, elfogadta az odaérkező szovjet ezredest és kíséretét. Ezután Sümegh János felkereste lakásukon munkatársait, akik örömmel mentek a gyárba, hogy megindítsák a munkát.⁴⁵ Előszedték az eldugott szerszámokat, az elrejtett anyagot és november 4-re elkészült az első öntvény. Néhány nap alatt a munkáslétszám 40-re nőtt, egy hét múlva pedig 120-ra. A munkások boldogan dolgoztak, teljesen átéreztek a felszabadulás nagy jelentőségét. Öntevékenységre jellemző, hogy amikor elfogyott a vasanyag, maguk kutatták fel a város különböző pontjain lévő ócskavas telepeket, kocsikra rakták és lovak híján maguk húzták a rakományt a gyárba. A gyár vezetője Sümegh János lett, akinek indítványára a munkások üzemi konyhát és fürdőhelyiséget is létesítettek. 1945. januárjában pedig Lugosi István és Vi-

---

⁴³ Róth László visszaemlékezése.

⁴⁴ Kalász László visszaeml.

⁴⁵ Először tíz munkás látott munkához: Gara Pál, Gubényi Mihály, Hajdu Ágoston, Mészáros László, Molnár József, Nótnégel Gyula, Racsai Imre, Szűcs László, Virágh Ferenc és Sümegh János.

rágh Ferenc megkezdtek a szakszervezet szervezését, megalakították az üzemi bizottságot és elnökének Halász Pált választották meg.⁴⁶

Amit a fasiszta rablók már nem tudtak magukkal vinni, azt tönkretették. A konzervgyárban⁴⁷ a november elsején beérkező néhány munkást szokatlan látvány fogadta. A gyár termékeinek jelentős része hiányzott, a fontosabb gépekkel együtt elszállították. A zsákos szárítmányokat: vöröshagymát, sárgababot, s a különböző poralakban feldolgozott gyümölcskészítményeket a gyár udvarán halomba öntözték. Ily módon a termékek használhatatlanná váltak. Az épület tetőszerkezete leégett. November 1-én 16 munkás látott a romeltakarításhoz és a rendesinduláshoz. Maguk között üzemi órsógot szerveztek. A munkások létszáma néhány nap alatt száz fölé emelkedett. A romeltakarításhoz és a termelés megindításához segítséget nyújtott a körzetparancsnokság is. A rohammunkával helyreállított helyiségekben a szovjet hadsereg nagymennyiségű lisztet és cukrot raktározott, a felhalmozott készletből a gyár szovjet parancsnoka rendszeresen segítette a dolgozók élelmezését, sőt a közellátási hivatal révén a város lakosságát is. A termelés lassan indult meg, mert a berendezések pótlása hosszabb időt vett igénybe. Decemberben kezdett füstölni a gyárkémény: szárítottak hagymát és burgonyát, valamint takarmánytökből állítottak elő lekvárt, melyet vaniliával ízesítettek, ez a készítmény a lakosság kedvelt csemegéjévé

---

⁴⁶ A gépgyárra vonatkozó ismereteket dr. Bodócs Gyula: Adatgyűjtemény a kecskeméti gépgyár történetéhez c. helytörténeti feldolgozásból vettem. /Kézirat//Állami Levéltár, Kecskemét/

⁴⁷ "Platter-gyár". A gyár tulajdonosa Svájcba menekült.

vált.

Az üzemi bizottság megalakulásakor - januárban - már 200 dolgozója volt az üzemnek. Március közepén egy 12 tagú Korlátozott Felelősségű Társaság vette bérbe az üzemet, akik budapesti tőkések voltak, főleg az ideiglenes nemzeti kormány támogatásától remélték anyagi megerősödésüket. Miután a kormánytól nem kaptak megfelelő támogatást és az üzemi bizottság sem támogatta vállalkozásukat, ezért a KFT egy hónap múltán feloszlott, helyét a Kecskeméti és Vidéke Egységes Munkás Paraszt Termelő és Értékesítő Fogyasztási Szövetkezet vette át.⁴⁸ Az Egységes Szövetkezet idején a gyár gyors fejlődésnek indult, a konzervárak tömegesen kerültek piacra.⁴⁹

A város felszabadulása után néhány órára a cipőgyárban is megindult az élet. November elsején Hidi András, Méhes Lajos szakmunkások érkeztek először az üzembe. November 5-ig már több mint tizen jelentkeztek munkára.⁵⁰ A termelés megindítása előtt a németek által lebombázott kasánházat kellett rendbehozni, hogy gőzt tudjanak előállítani a termeléshez. A tulajdonos Székely Ignác elmenekült, helyette a munkások Blau Lászlót, a később megalakult kommunista párt egyik tagját választották igazgatónak, műszakvezetőnek Hidi Andrást. A helyreállítási munkák után december 5-én készült el az első pár bakancs. A termeléshez szükséges anyagot a Vörös Hadsereg biz-

⁴⁸ 1945. februárjában alakult az MKP kecskeméti szervezete kezdeményezésére. Májusban több mint 3000 tagja volt.

⁴⁹ Kovács Lászlóné/sz.: 1913. Kecskemét, Trombitau. 7. sz. alatti lakos, a Kecskeméti Konzervgyár pénzügyi osztály-vezetőjének/ visszamenlőkezése.

⁵⁰ Hornyák József, Szabó Erzsébet, Kun Györgyné, Sz. Nagy Erzsébet, Fodor József, Marton Ferenc, Rózsahegyi Kálmán vállalt oroszlanrészt a helyreállítási munkákból.

tosította. Kárlóf őrnagy és Sisláv kapitány az üzemot olyan jól ellátták bőrranyaggal, hogy a dolgozók fizetésükön felül még természetbeni juttatást is kaptak. Sőt az is lehetővé vált, hogy a gyár munkáskollektívája lábbelikért élelmiszert cserélhessen. A dolgozók létszáma december 15-re 140 főre emelkedett.⁵¹ A decemberi termelés meghaladta a napi 500 pár bakancsot, csizmát, de ezen felül ma már meg nem határozható mennyiségben gyermekecipőt is készítettek. Az ideiglenes nemzeti kormány rendelete értelmében megalakult üzemi bizottság már januárban fontos szerepet töltött be az üzem életében. Ellenőrizte a termelést, lehetővé tette, hogy a dolgozók élelmiszerhez és egyéb közszükségleti cikkekhez juthassanak.⁵² 1945. márciusában, a gyártulajdonos visszaérkezett és az üzemi bizottság megkérdésére nélkül 60 dolgozót el akart bocsátani, ezzel a jelszóval, hogy "enyém a gyár, tiéd a kalapács".⁵³

Az üzemi bizottság nem járult hozzá a munkéselbocsátáshoz. Nem járult hozzá ahhoz sem, hogy a tulajdonos fia elszállítson az üzemből 21 gépet, "atyai örökség" címén.⁵⁴

A Benedek cég tulajdonában lévő husfeldolgozó és gyűmölcsescsomagoló telepen 1944. november 20-ig tartott a helyreállítás, melynek jelentős részét a körzetparancsnokság végeztette. November 20-án megindult a husfeldolgozás. Az üzem é-

⁵¹ A felszabadulás előtt csak 90-100 volt.

⁵² Pl.: A gőzmalom üzemi bizottságával kötött szerződés értelmében lisztért cseréltek cipőt, hasonlóképpen a gyufagyárból cipőért gyufát.

⁵³ A munkások a saját szerszámokkal dolgoztak az üzemben.

⁵⁴ A cipőgyárra vonatkozó visszamenlékezéseket Fodor József és Hidi András, kecskeméti cipőgyári munkásoktól gyűjtöttem. Jelenleg is mindketten a Kecskeméti Cipőgyárban dolgoznak.

lére Végh József konzervmester került. A városi munkügyi hivatal szakmunkásokkal látta el az üzemet. A Vörös Hadsereg a húsfeldolgozáshoz szükséges gépeket becsajátott az üzem rendelkezésére. December 8-án már 620 dolgozója volt és ez a létszám állandósult. A kombinát elsősorban a Vörös Hadsereg részére termelt. Naponta 30 mázsa kolbászt és 3000 db 1 kg-os marhahús konzervet gyártott. A termelés kapacitása később állandóan emelkedett.

Az üzemi bizottság 1945. január 10-én alakult meg. Először a munkások élelmezési gondjain való segítség volt. Intézkedése következtében az üzem dolgozói reggelit, ebédet és vacsorát kaptak. Az üzemi bizottságnak nagy tekintélye volt. A munkások fizetése miatt még az ideiglenes kormányt is felkérte Debrecenben.⁵⁵

Az üzem vezetősége a szorgalmasan dolgozókat az üzemi bizottsággal egyetértésben többször részesítette jutalomban.⁵⁶

A dolgozók közül január végén 350 tagja volt a szak-szervezetnek.⁵⁷

A gyufagyárban november 25-én 28 dolgozó igen nehéz körülmények között kezdte el a munkát. A gyár élére a munkások Domján Nános, szakmunkást választották. A gyufagyártáshoz szükséges nyárfát a Szovjet Hadsereg szállította a környező erdők-ből teherautókon. A gyár részben gyufát, részben a Vörös Hadsereg részére gyújtópalackokat gyártott az ellenséges harc-

⁵⁵ Az üzemi küldöttség vezetője Végh József volt. Dálnoky kénytelen volt fogadni őket, orvosolta panaszait. Végh József/sz:1900, Kecskemét, Zsinor u.91.sz.alatti lakos, a munkásmozgalom régi harcosa/visszaemlékezése szerint a küldöttséget Szvinkin szovjet főhadnagy, az üzem parancsnoka küldte a kormányhoz.

⁵⁶ A jól dolgozók hetenként 3 kg húst kaptak a fizetésen felül.

⁵⁷ Végh József visszaemlékezése

kocsik robbantásához. Az üzemi bizottság február 15-én alakult meg.⁵⁸

Igy indult a gyárakban a termelés. Nehéz körülmények között, akárcsak az ország, Kecskemét is mélyről indult. A város speciális helyzete - lakosságának a felszabadítás előtti totális eltávolítása - egyben az elszegényedését is jelentette, mert a kiűritett város társadalmi és egyéni értéke a fosztogatók martalékaivá vált.

"A háborús károk és az infláció a magyar termelő erőket annyira visszavetették, hogy még 1945. májusában is a termelés színvonala és így a nemzeti jövedelem is az 1938-39. évi eredmény 42 százaléka körül lehetett".⁵⁹

A város lakosságának jelentős rétegét képezte a kisiparosság. Többségük aktívan kivette részét a küszömkálkból. Szerszámokat kölcsönöztek egyes üzemeknek. Anyagi támogatásukkal hozzájárultak az éhező Budapest megsegítéséhez. Számos esetben segítettek a remeltakarításban, megrendelődött középületek helyrehozásában. Saját székházukat is jelentős anyagi ráfordítással újították fel. A régi ipartestületi vezetőiséget lemondatták és helyébe demokratikus iparosokat választottak.⁶⁰

Az üzemek munkájának megindulásával egy időben más területeken is megkezdődött az új élet. November végén a posta-

⁵⁸ Horváth Imréné/sz:1920.Kecskemét, Hunyadi János u.32. sz. alatti lakos/visszaemlékezése.

⁵⁹ Tanulmányok - Csépanyi Dezső: A hároméves terv.454.1.

⁶⁰ A Kecskemét és Vidéke Ipari Testület előljáróságának jelentése az 1944-47-es évekről. Hungária Nyomda, Kecskemét 1948.

hivatal megkezdte a levelek továbbítását a felszabadított területekre. December 10-ig 80 üzlet nyitott ki és kezdte meg az árusítást.⁶¹

Az evakuációs rendelet ellenére is öt orvos maradt a városban.⁶² Ők voltak azok, akik a felszabadulás pillanatától a munkásokhoz hasonlóan hősi helytállással dolgoztak: sebesülteket kötözték, november 7-én már operáltak a kórházban, de csak ollóval, mert a németek az orvosi műszereket is magukkal vitték. A kórház ezen a napon kapott először tejet, tojást és négy csirkét.⁶³

Az itthonmaradt kecskeméti és a hadikórházakkal idetelepült szovjet orvosok között szoros barátság szövődött. A polgári betegeket is szovjet gyógyszerekkel gyógyították, a súlyosabb, a sürgős operációkhoz is a szovjet orvosok adtak segítségét.⁶⁴

Az iskolákban novemberben indult meg a tanítás. Miután a középületeket ideiglenesen kórháznak vették igénybe, így az Ókollégiumban szerveztek iskolakombinátot. Ebben az épületben november 18-án 22 elemista kezdte meg a tanulást. Ott kapott helyet ideiglenesen a polgári iskola, a gimnázium, a liceum és a kereskedelmi iskolák. December 10-én már 622 tanuló járt az iskolába, de ekkor már a város peremszéli iskolái és

---

⁶¹Ez a kereskedelemnek csak kis százaléka volt, mert Kecskeméten az ipartestületi idézett jeletés alapján 1702 kereskedő élt, közülük 557 gyümölcs és zöldség, 183 rőfös, stb.

⁶²Dr. Merétey Sándor, dr. Mándoki Antal, dr. Dobák István, dr. Daubner Erzsébet, dr. Sárnády Jenő.

⁶³Tóth László visszemlékezése.

⁶⁴Dr. Mándoky Antal, /orvos, sz: 1916. Kecskemét, Arany János u. 10. sz. alatti lakos/ visszaemlékezése.

a tanyai iskolák többsége is működött.⁶⁵ A polgármesteri hivatal rendelkezése szerint aki január 15-ig beiratkozott az iskolába, az nem vesztett évet. A tanítók többsége reménységgel látott munkához. A demokratikus szellemű nevelési elképzeléseiket méginkább megerősítette Révész Imre, az akkori debreceni református püspök, tankerületi főigazgató utasítása, - amelyet a Kecskeméti Lapok 1945. január 4-i száma teljes terjedelmében közölt.⁶⁶

A tanítással együtt a kulturális élet is megkezdődött. November 30-án a színházban magyar-szovjet barátsági estet rendeztek. Az ünnepségen megemlékeztek a város felszabadításáról, a műsorban szovjet művészek is felléptek.⁶⁷ J. máriban már mind a két városi énekhar próbákat tartott.⁶⁸

Az énekkari próbák fűtetlen, papírral beragasztott ablaku helyiségekben kezdődtek. Először nyolc, két hét múlva 45 főre növekedett az énekhar. A próbákat az Internacionálé tanulásával kezdték.⁶⁹

"Igyekezünk lelket önteni a tanyai népbe is. Esténként megteltek a romos iskolák. A szovjet hadseregtől kapott aggregátorral jártuk a tanyavilágot, új filmeket vetítettünk, amelyek nekünk is szokatlanok voltak, de egészséges atmoszférát teremtettek."⁷⁰

---

⁶⁵ Kecskeméti Lapok 1944. december 31.

⁶⁶ Révész Imre gondolatai haladó szelleműek voltak, a további rendelkezések megjelenéséig vezérfonalként szolgáltak az oktatásban a pedagógusok számára.

⁶⁷ Tóth László visszaemlékezése.

⁶⁸ Kodály és Bartók kórus

⁶⁹ Lőrincz Béla/sz:1910, Kecskemét, Sétatér u.7.sz. alatti lakos/ visszaemlékezése.

⁷⁰ Ugyanaz.

Új korszak vette tehát kezdetét. Igaz, hogy a visszatelepült lakosság többsége még kábultan szemlélte az eseményeket. Csak egy tudatos kisebbség látta világosan, hogy olyan kor hajnala ez, amely különbözik minden előtte valótól és azt jelenti, hogy a sokat szenvedett magyar nép a tagikus megrázkódtatások végét járja, közel van az idő, hogy az ország teljes felszabadítása után véglegesen kezébe vegye sorsa irányítását.

November 16-án este német fasiszta bombázók orvul támadtak a csendes városra. Következményeként 100 lakóépület omlott össze és számos ház vált lakhatatlanná.⁷¹

A bombatámadás hatására rémhírek terjedtek el a németek visszatéréséről, a csodafegyver bevetéséről. A reakció igyekezett kihasználni minden lehetőséget, mérgezte a lelkeket. De Budapest felszabadulásával nyilvánvalóvá vált, hogy a fasiszta hordák visszatérése lehetetlen. Ekkor a reakció új módon támadott. Azzal rémisztgette a hiszékenyeket, hogy az oroszok a templomokat ugyan nem zárják be, de a templombájárokat rövidesen összefogdossák és Szibériába száműzik. Fasiszta érzelmi suhancok többször provokációkat követeltek el az istentiszteletek ellen, amit a rosszindulat kommunista cselekedeteknek tulajdonított. Így adódott az a paradox helyzet, hogy az istentiszteletek idején a kommunisták gyakran szerventek őrséget a templomok köré, nem engedték zavarni a misét.⁷²

⁷¹ A Kecskeméti Lapok 1945. március 29-i száma beszámolót közöl a városi mérnöki hivatal bombakár felmérési kimutatásáról: A legnagyobb kár az V. kerületet érte. A Vak-Bottyán-, Károly-, Bezerédi-, Bercsényi-, Fecske-, Beniczky Ferenc utcák szinte romhalmazzá váltak. Katasztrófális helyzetbe kerültek a III. IV. és a VII. kerületek is.

⁷² Báti Ágoston visszamenlékezése.

A pusztákon élő, mezőgazdasági dolgozók közül a kiűrtési sávban az evakuációs rendelet ellenére is csak a gazdagabb földbirtokosok hagyták el hajlékaikat. A fasiszták által kifosztott és felégett puszták helyben maradt lakói a felszabadulás után nehéz helyzetbe kerültek. Az elpusztult igaerő miatt félbemaradtak az őszi mezőgazdasági munkák, számos helyen kint maradt a termés. A város vezetősége a körzetparancsnokságok révén igyekezett megszósítani a lakosságot a termény betakarítására.

"A szükségletek megkövetelték, hogy a határon túlra menekültek gabonájával ellássuk az éhség rémét..."⁷³

A mezőgazdasági területeken a megkésztett termésbetakarítást a tavaszi munkákra való előkészítés követte, amelynek irányításában jelentős szerepe volt a termelési bizottságnak.

A polgárőrség megalakítása

"A felszabadító szovjet hadsereg a harcok során megsemmisítette, vagy visszavonulásra késztette a fasiszta magyar állam fegyveres erőszakszerveit, a hadsereget, a csendőrséget, a rendőrséget. A felszabadult helységek demokratikus erői az első napokban fegyveres karhatalom nélkül álltak. Ugyanakkor a tennivalók egész tömkelege tornyosult eléjük: Az alakuló új demokratikus rend védelme és a közbiztonság helyreállítása egyaránt a népidemokrácia karhatalmának megteremtését követelte. Olyan karhatalomra volt szükség, amely céljaiban, vezetésében és személyi összetételében is gyökere-

---

⁷³Tóth László visszaemlékezése
A nemzeti bizottság 1944. december 29-i ülésén részt vett dr. Molnár Erik, az ideiglenes kormány népjóléti minisztere, akinek javaslatára a nemzeti bizottság

sen más, mint a régi volt"⁷⁴

Ezt az új fegyveres karhatalmat az ország egyes területein a demokratikus népmozgalom kibontakozásával egyidőben alakították ki, a legtöbb helyen a kommunisták vezetésével a nemzeti bizottságok közreműködésével.

Kecskeméten az új karhatalom létrehozása a kibontakozás első idejében történt. Ezzel a munkával nem lehetett várni, sem a kommunista párt, sem a nemzeti bizottság megalakulásáig, mert ennek a szervnek a létrehozása az első pillanattól kezdve szükségessé vált, a kiűritett város szabad prédaként szolgált mind a fosztogatóknak, mind a rablóknak. A lakosok közül sokan visszaéltek a rendezetlen körülményekkel, nemcsak a városban, hanem annak nagykiterjedésű tanyavilágában is.

A város történetében emlékezetes november 3-i értekezleten alakult meg a polgárőrség, melynek parancsnoka Imre Gábor lett, aki a Magyar Tanácsköztársaság idején a kecskeméti vörös csapatok parancsnoka volt.

A polgárőrséget önkéntes jelentkezőkből toborozták. A tanyai településeken ilyen módon szerveződő őrsők száma december 1-re elérte az 50-et, a hozzájuk tartozó létszám pedig ekkorra mintegy 500 fő volt. A szervezés a városban is hasonló

úgy határozott, hogy a város határában kintmaradt terményeket a város gyűjtse be és azt a közéllemezés céljára vegye igénybe. Nincsenek nyilvántartott adatok arra vonatkozóan, hogy mekkora mennyiségű terményt takarítottak be a közmunkák során. A terménybetakarítás következményéről azonban a Kecskeméti Lapok 1945. január 14-i száma közölte a nemzeti bizottság döntését: A malmoknak, közraktáraknak átadott gabonából és egyéb termékfeleslegekből a város vezetősége köteles kiutalni az ellátatlanok részére két havi fejadagot.

⁷⁴ Balázs Béla: Népmozgalom és nemzeti bizottságok 1945-46. Kossuth 1961. 91.lap.

módon folyt.

A közbiztonsági polgárőrök kezdetben fegyver nélkül, botokkal voltak "felszerelve". Nagyobb razziák alkalmával a szovjet városparancsnokság fegyveres erősítéssel biztosította tevékenységüket. Időközben az elrejtett, illetve az ellenség által hátrahagyott fegyverekkel teljesen felszerelték magukat. A polgárőrség rendkívül komoly szerepet vállalt a közrend és a közbiztonság helyreállításában. Munkája elismeréseképpen a szovjet városparancsnokság egyenes mintájú fegyverekkel látta el a polgárőrséget.

A rend biztosítása mellett a polgárőrségre hárult a különböző polgári kihágások és bűncselekmények intézése is, mert az ügyészség és a törvényszék csak később, - január elején - látott munkához, tagjai ekkor tértek vissza az elmenekülésből. Amíg az igazságügyi szervek nem dolgoztak, addig a polgárőrség parancsnoka egyszemélyben volt panaszfelvevő, kihágási és büntetőbíró. Természetesen a nagyobb bűnökkel terhelték fogdába zárva várták büntetésüket.

Ahhoz, hogy kellően tudjuk értékelni a polgárőrség munkáját, szükséges megemlíteni, hogy 1944. novemberétől 1945. áprilisáig a polgárőrök saját ruhájukban teljesítettek szolgálatot, fizetésük nem volt, mindössze februártól kaptak némi élelmiszert a polgármesteri hivatal intézkedése folytán.

A nehéz munka közben sok jószándéku ember a később megalakult pártok tagjai közül kapott parancsnoki megbízatást. Fokozatosan alakultak ki az ügyosztályok. A közben megalakult kommunista pártszervezet javaslatára behívták a polgárőrségbe a menekülésből visszatért szakemberek közül a demok-

ratikus érzelmeiket.⁷⁵

"Az ideiglenes kormány az új belügyminisztérium megalakulása után azonnal hozzáfogott a demokratikus rendőrség felállításához. A háborús viszonyok, a közlekedési nehézségek, stb., miatt azonban ez a munka hosszú hónapokat vett igénybe. A rendőrség megszervezéséről szóló részletes kormányrendelet is csak 1945. májusában, az ország teljes felszabadulása után, az első nehézségek leküzdését követően jelent meg, akkor, amikor az újjászervező munka már előrehaladott állapotban volt."⁷⁶

A kecskeméti polgárőrség fejlődéséhez 1945. januárjától - az ideiglenes nemzeti kormány megalakulásának hatására - a nemzeti bizottság is segítséget nyújtott. Egyik tagját, aki egyben a kommunista párt tagja is volt, Bánó Mihályt megbísta a városban működő hivatalok és intézmények felügyeletével. Bánó Mihály lett a politikai osztály vezetője, aki az osztály hatáskörét önkényesen kiterjesztette a környező járási kapitányságok területére is. A belügyminisztérium ezt a tényt tudomásul vette. Ezt követően Bánó átvette Imre Gábertől a főkapitányi tisztséget is.⁷⁷

A demokratikus rend viszonylagos megszilárdulása után 1945. áprilisában Kecskeméten az országban elsőként nyílt meg a bentlakásos rendőriskola. Az iskola a volt Ferenc József laktanyában működött, egyszerre 200 őrszemélyzeti tagnak nyuj-

⁷⁵ A kecskeméti polgárőrség megalakulását Imre Gábor visszaemlékezései alapján írtam. A bűnügyi osztály vezetésével Garzó László, volt rendőrifőtanácsost, kihágási és tüntetőbíróként dr. Faragó Jenőt, őrszemélyzeti parancsnokként Süle Jenőt bízták meg

⁷⁶ Balázs Béla. i.m. 92. lap.

⁷⁷ Imre Gábor visszaemlékezése.

tott szakmai ismeretet.

1945.májusában a megjelent kormányrendeletnek megfelelően a kecskeméti polgárőrséget is átszervezték. A polgárőrök helyett rendőrsőrsöket alakítottak.⁷⁸

A polgárőrsöktől a rendőrsők megalakulásáig nehéz és megpróbáltatásokkal terhes feladatokat látott el az új demokratikus rendőrség. A város kiterjedt pusztavilágában⁷⁹ egymást követték a bűnözések. A horthy-rendszer pribékjei közül többen szovjet katonaruhába öltözve fosztogatták. A kezdő rendőriszervezet tekintélyét különösen az e téren lefolytatott akciók alapozták meg.⁸⁰

---

⁷⁸ Imre Gábor visszaemlékezése.

⁷⁹ 163 ezer katasztrális hold

⁸⁰ KHB április 20-1 jegyzőkönyvéből: "Bánó Mihály bejelentette, hogy 60 tagból álló nyilas és SS bandát tartóztatott le a rendőrség Hetényegyházán."

II. Fejezet

A pártok megalakulása

A felszabadított területeken az új eszmék új formákat is öltöttek.

A 25 évig elnyomott demokratikus erők, s elsősorban a proletariátus forradalmi erői azonnal a felszínre törtek, mint harcos és teremtető erők. A városokban és községekben hamarosan megalakultak a kommunista párt szervezetei, s utána - részben a kommunista párt biztatására és segítségével - működni kezdtek más demokratikus pártok is.⁸¹

Kecskeméten is megkezdődött a politikai pártok szervezése és szervezkedése. Kezdetben bátorítalanul, homályos elképzelések talajáról indultak. Először a kommunista, illetve az országos gyakorlattól eltérően Szocialista-Kommunista Pártok Szövetsége alakult november 15-én.⁸²

E párt alapítása dr. Molnár Erik nevéhez fűződik. A pártban - ahogy az elnevezése is mutatja - együtt voltak a kommunisták a szociáldemokratákkal. A közös párt ténykedéséről írott anyag nem maradt ránk, tagjai közül azonban néhányat ismerünk.⁸³ "Fogtuk egymás kezét kommunisták és szociáldemokraták, örültünk a legális lehetőségnek. Nem volt még előttünk teljesen világos, hogy tanácsköztársaság lesz-e nálunk, vagy polgári köztársaság. Mi először tanács-Magyarországot akartunk".⁸⁴

⁸¹ Nemes Dezső Magyarország felszabadulása. i.m. 143. l.

⁸² dr. Molnár Erik emlékezete szerint. Tóth István i.m.

⁸³ Dr. Molnár Erik, Kara Balázs, Kalász László, Kovács Jenő, Sztraka József, Básti Ágoston, Schmidt József és még néhányan. - Kalász László visszaemlékezése.

⁸⁴ Sztraka József/sz: 1900. Kecskemét, Bethlen város 57. sz. alatti lakos/:"A közös pártban sok szó esett a tanácsköztársaságról, azt hittük 1919 folytatása következik, a kommunista párt megalakulásáig ehhez tartottuk magunkat."

A közös pártból - amelynek a székháza a Nagykőrösi utca 22 szám alatt volt, - december 12-én kivált kilenc kommunista és megalakították a Magyar Kommunista Párt Kecskeméti Szervezetét. A kommunista párt megalakítója és titkára Básti Ágoston földmunkás volt. A párt székháza a Rákóczi ut 3. szám alatti uri-kaszinó lett.⁸⁵

Az egységes pártból való kiválás oka az volt, hogy december elejére az ország felszabadított területeiről már rendelkezésre álltak megfelelő tapasztalatok, amelyek szerint a munkáspártok nem egyesülten, hanem külön szervezetként jöttek létre.

A kommunista párt alapító tagjai voltak: Básti Ágoston, Lajos Imre, Sztraka József, Hegedűs László, Radnai Guidó, Neuwirt Miklós, Berente Sándor, König Ferenc, Kalmár Ferenc.

A pártszervezet fejlődése kezdetben nem haladt a kíváncsalmaknak megfelelően, csak márciustól kezdve, illetve a februári budapesti pártértékesítés után vált hatékonyabbá. 1945 nyarára a pártnak már 660 tagja volt. Augusztus folyamán kezdődött meg az alapszervezetek szervezése; először a gépgyárban, szeptemberben a Kisfaludy utca 2 számú házban az első kerületi, 37 taggal, majd a Budai utca 15 szám alatti párt helyiségben 60 taggal alakult meg a IV. kerületi pártszervezet.⁸⁶

Az alapszervezetek szervezését megelőzte a Duna-Tisza közí kerületi titkárság megalakulása, melynek székhelye Kecskemét, titkára pedig Dobó István volt.⁸⁷

A pártélet tehát márciustól élénkült meg. A pártszervezet

---

⁸⁵ Básti Ágoston visszaeml.

⁸⁶ Szili István visszaeml.

⁸⁷ Básti Ágoston visszaeml.

elméleti konferenciákat, előadásokat rendezett, főleg helyi, de több esetben budapesti előadók közreműködésével.⁸⁸ Márciustól gyakoriak voltak a nagygyűlések is, amelyeken az országos pártvezetők az ország demokratikus átalakulásáról, az MKP célkitűzéseiről tartottak tájékoztatókat.⁸⁹ Így a párt egyre több gyakorlatot szerzett azoknak a lehetőségeknek a kihasználásában, amelyeket számára a demokrácia nyújtott. Ugyanakkor a kialakult új helyzet nagy feladatok megoldása elé állította a pártot. A politika formálása, a gazdasági szervező tevékenység, a fasizmus teljes szétzúzásának segítése sürgette a demokrácia helyi erőinek további kibontakoztatását. Ez pedig csak úgy valósulhatott meg, ha a kommunista párt mellett a többi politikai pártok is zászlót bontanak és a Függetlenségi Frontba tömörülve küzdenek a soronkövetkező feladatok megvalósításán.

Amikor a kommunista párt ehhez segítséget nyújtott, ezzel elismerte, hogy nem tekinti többé közvetlen feladatának a proletárdiktatúrát, követi és szervezi a koalíciós politikát. Nem tagadható, hogy e munka közben a párt egyes tagjaiban időnként kiütköztek a baloldaliság jelei.⁹⁰

Az országos események hatása, amely a Vörös Hadsereg fényes sikereiből következett helyi vonatkozásokban is előnyös helyzetbe jutatta a kommunista pártot. Az alakulóban lévő pártok kezdettől elismerték, hogy az új élet szervezése

⁸⁸ 1945. márciusában két elméleti konferenciát tartott a pártszervezet: Macska János budapesti és Szili István kecskeméti előadóval. - Kecskeméti Lapok

⁸⁹ Dr. Molnár Erik, Révai József, Dobó István, Kádár János Rákosi Mátyás tartott nagygyűléseket márciustól a novemberi választásokig. - Kecskeméti Lapok

⁹⁰ Többször figyelmeztette a párt Bánó Mihály rendőrfőkapitányt, aki sok helytelen intézkedés meghozatalával ártott a párt tekintélyének. Pl: minden ok nélkül in-

és vezetése elsősorban a kommunistáké.Érdeme a pártnak, hogy ezzel az iránta megnyilvánuló bizalommal nem élt vissza,irányító tevékenysége később sem csorbitotta a többi politikai párt tekintélyét.⁹¹

A Magyar Nemzeti Függetlenségi Front többi pártjainak alakulását nyomonkövethetjük a Kecskeméti Lapokból.

A Szociáldemokrata Párt 1944.december 23-án, a Független Kisgazda- Földmunkás és Polgári Párt utána egy hétre, december 31-én alakult meg. Jóval később, 1945.február 4-én tartotta alakuló ülését a Nemzeti Parasztpárt, azt követőleg március 14-én alakult meg a Polgári Demokrata Párt.

Minden párt alakuló ülésén résztvettek a kommunista párt képviselői, kifejezték reményüket a koalícióban való közös tevékenységet illetően, buzdítottak a demokratikus feladatok végrehajtására.

A pártok megalakítása tehát hosszabb folyamat eredménye volt. Közben létrejött a szakszervezet is. Január 20-tól február elejéig megalakultak a szakmánkénti szervek, majd a szakmaközi bizottság is.⁹²

A pártok megalakulása után a nemzeti bizottság Kovács

---

ternáltatta a legjobb sebészorvost, letartóztatott nemzeti bizottsági tagot, st.-Kálász László és Imre Gábor visszaeml.

⁹¹"Arra kezdettől fogva ügyeltünk a lehetőség szerint, hogy pártunk az összefogás érdekében ne azt nézze, ami elválaszt bennünket a többi pártoktól, hanem sajátos viszonyaink között azt, ami összeköt bennünket, mert a reánk háruló feladatokat csak a demokratikus erők összefogásával végezhetjük el. Erre különben az országos vezetőink is állandóan figyelmeztettek minket." -Básti Ágoston visszaeml.

⁹²1945.január 20-án alakult meg elsőnek a kereskedők szakszervezete.Azt követte a vas- és fém munkás, bűriparos, nyomdász, pékek, bérceplők, bérszántók, építőmunkások, magántisztviselők szakszervezete. -Kecskeméti Lapok.

Jenő, szociáldemokrata párti nb tag indítványa alapján olyan határozatot hozott, hogy a továbbiakban semmiféle párt megalakulásához nem járul hozzá.⁹³

A nemzeti bizottság megalakulása és kezdeti
tevékenysége

"A Szovjet Hadsereg által felszabadított területeken, elsősorban a Tiszántulon, a Duna-Tisza közti megyékben, Észak- és Délmagyarország részein kétirányban indult meg a demokratikus nemzeti erők kibontakozása, amelyek egymást támogatva, egymást kiegészítve megvetették az új, népidemokratikus Magyarország alapjait.

Felül az illegális magyar front folytatásaként a Kommunista Párt kezdeményezésével és vezetésével létrejött a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front, amely megteremtette az új, demokratikus állam központi hatalmi és igazgatási szerveit, az Ideiglenes Nemzetgyűlést és az Ideiglenes Nemzeti Kormányt.

Alul, a nép demokratikus tömegmozgalma, amely a felszabadulás után spontánul kibontakozott, létrehozta az első népi szerveket, a nemzeti bizottságokat és helyi viszonylatban, kezdetben minden különösebb felső irányítás nélkül megkezdte a demokratikus átalakítások végrehajtását."⁹⁴

Az ország első nemzeti bizottsága 1944. december 3-án alakult meg Szegeden, ahol először hirdette meg a Kommunista Párt a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjavaslatát. Az 1944. december 5-én megalakult debreceni, majd ezt köve-

---

⁹³KNB 1945. április 20-1 jegyzőkönyvéből

⁹⁴Tanulmányok i.m. 166. lap.

tősen létrejöttek az orosházi, szentesi, hódmezővásárhelyi, karcagi, miskolci, pécsi, stb., nemzeti bizottságok. 1944. december és 1945. január folyamán a felszabadult területek legtöbb helységében már működtek ezek a népi szervek."⁹⁵

Bár Kecskemét 1944. október 31-én felszabadult, a már előbb ismertetett okok miatt a Kecskeméti Nemzeti Bizottság a város felszabadulása után csak másfél hónapra alakult meg. Megalakulása sem az országosnak megfelelően történt. A politikai pártok márciusra fejezték be szervezeteik kialakítását, ezért a nemzeti bizottságban annak megalakulásától kezdve nem vehettek részt.

Az MRP kecskeméti szervezete, - amely megalakítása után túlstént hozzájárult a politikai teendők végzéséhez, - felismerte a reá háruló feladatok sokaságát, létrehozta a nemzeti bizottságot. Az alakuló ülés 1944. december 16-án történt.⁹⁶

Ekkor még csak a kommunista pártszervezet létezett, a szociáldemokrata és a kisgazda párt szervezeti körvonalai csak alakulóban voltak. Mégis a kommunisták javaslatára e két párt képviselője is helyet kapott a nemzeti bizottságban. A kommunista párt ezzel is sietette a koalíciós pártok megalakítását. A nemzeti bizottság tehát három párt által delegált képviselőkből alakult először, hat taggal.⁹⁷

A koalíciós blokk megalakítását nem lehetett tovább halogatni, mert a függetlenségi front programjának megfelelően

---

⁹⁵ Ugyanaz 167. lap

⁹⁶ Az alakuló ülés jegyzőkönyve elveszett. A Kecskeméti Hírlap december 17-i száma őrzi a nemzeti bizottság megalakulását.

⁹⁷ MRP részéről: König Ferenc, Sztraka József. SzDP: Fekete Sándor és Kara Balázs. FKP: dr. Sándor József és Csikai Balázs.

december 12-én megalakult Debrecenben az Ideiglenes Nemzetgyűlés előkészítő bizottsága, amely december 21-re tűzte ki a nemzetgyűlés összehívását.⁹⁸

"Ebben az időszakban a nemzeti bizottságok egyik legfontosabb feladata volt kijelölni, illetve népgyűléseken megválasztani az ideiglenes nemzetgyűlésbe küldendő képviselőket. A nemzet egész léte függött attól, hogy minél előbb összeüljön az Ideiglenes Nemzetgyűlés, mint a népakarat megtestesítője, az újdemokratikus államiság legfontosabb hatalmi szerve és jogforrása, amelynek létre kellett hoznia az ideiglenes nemzeti kormányt. A szovjet katonai hatóságok támogatásával kiküldöttek indultak el Debrecenből az ország felszabadult vidékeire, hogy hírüladják a nemzeti bizottságoknak az ezzel kapcsolatos teendőket, ahol pedig még nem működtek, kezdeményezzék megalakulásukat, s az ideiglenes nemzetgyűlésbe küldendő képviselők megválasztását."⁹⁹

Az ország felszabadult területein nyolc nap, Kecskeméten mindössze öt nap állt rendelkezésre, hogy a képviselőket megválasszák és Debrecenbe juttassák. A nemzeti bizottság alakuló ülésén elhangzottak a javaslatok az Ideiglenes Nemzetgyűlésbe küldendők személyére és határozat is született, hogy másnap, december 17-én a városháza közgyűlési termében nagygyűlés elé terjesztik a nemzetgyűlésbe küldendő képviselők nevét.

A december 17-i nagygyűlésen dr. Sándor József, a má-

---

⁹⁸ Magyarország története. II. kötet. - Gondolat Kiadó 1964. 470. lap.

⁹⁹ Tanulmányok a magyar népidemokrácia történetéből 169. lap.

sik helyettes polgármester elnökölt.¹⁰⁰ Elnöki megnyitója jellemzően tükrözte az akkori politikai közfelfogást, amely csak a németellenességben nyilvánult meg. "A magyar alkotmányos élet folytonosságában - mondotta - a német erőszak és az erre támaszkodó Szálasiék árulása következtében szakadás állott be és a kormányzó ur alkotmányos jogait jelenleg nem tudja gyakorolni. Ezért a polgárságnak és a munkásságnak magának kell gondoskodnia, hogy a nemzetgyűlés mielőbb összegyűljön és felelős kormányt alakítson."¹⁰¹

A nagygyűlés egyhangulag választotta az országgyűlésbe a javasolt személyeket. Így a nemzeti bizottság határozata értelmében hét kecskeméti képviselő utazott Debrecenbe. A Magyar Kommunista Párt részéről dr. Molnár Erika ügyvéd, helyettes polgármester, Bácsi Ágoston földmunkás, az MKP szervezet titkára. A Szociáldemokrata Pártból: Kovács Jenő cipész, Schmidt József szabó. A kizsugazda pártból: Révész László ügyvéd a felszabadulás előtti független kizsugazdapárt országgyűlési képviselője és Balla Dömötör földbirtokos. Vitéz Faraghó Gábor vezérezredes, pártonkívüli képviselőletbe került a nemzetgyűlésbe.¹⁰²

¹⁰⁰ A nagygyűlés elnökségében foglalt helyet dr. Molnár Erika, helyettes polgármester és Faraghó Gábor/aki 1944. december 11-én érkezett haza a Szovjetunióból, mint a magyar fegyverszüneti bizottság tagja/. Kecskeméti Lapok 1944. december 27.

¹⁰¹ Kecskeméti Lapok: "Kecskemét képviselői az Ideiglenes Nemzetgyűlésben" c. cikke, 1944. december 27.

¹⁰² Faraghó Gábor kecskeméti illetőségű volt. A kohári-szentlőrinci "méltóságos urra" jól emlékeztek a kecskeméti szegényemberek, de németellenessége miatt személye ellen a nemzetgyűlésbe való választáskor nem emeltek kifogást. Bácsi Ágoston szerint Vörös János, aki az ideiglenes kormányban a honvédelmi miniszteri tárcát töltötte be - nem került megválasztásra Kecskeméten, de mégis a várost képviselte a nemzetgyűlésbe. Valóban Vörös János vezérezredes Szálasiék uralomra

Ez a képviselők megválasztására összehívott gyűlés volt az első nagy politikai akció a felszabadult Kecskeméten. A gyűlésen nagy számban képviseltette magát a munkásság, de ott voltak a módosabb polgárok: iparosok, kereskedők, gazdák és egyházi személyek is.

A nemzeti bizottság első ülésén még egy fontos határozatot hozott. Váradi József polgármestert, aki szüklátóköri egyénnek bizonyult és a politikai hovatartozását sem sikerült tisztázni, - a polgármesteri tisztségből leváltotta és egy kiváló képességű embert, - már akkor Európa-szerte ismert sakkirót - Tóth Lászlót¹⁰³ bízta meg a város vezetésével.

Az új polgármester a nemzeti bizottság által rendezett

---

jutása után Kecskeméten rejtőzött a város felszabadulásáig. - Lobogó, 1964. október 28.

¹⁰³Tóth László a város dolgozói között nagy tiszteletnek örvendett. Szegény kőműves családból származott. Apja állandó anyagi gondok között nevelte kilenc gyermekét, de Lászlót, aki kiváló képességekkel rendelkezett, iskoláztatta. Középiskolai tanulmányainak befejezése után a Kecskeméti Református Jogakadémia hallgatója lett. A Tanácsköztársaság idején a városi direktórium tagjává választották és a művelődési osztály vezetésével bízták meg. Ő hajtotta végre az iskolák államosítását Kecskeméten. A Tanácsköztársaság bukása után a fehérterror börténbe vetette, kiszabadulását követően nyomdászként dolgozott. A református egyház segítségével később a Kecskeméti Révai Nyomda igazgatója lett. A felszabadulást megelőző kiűritési hirdetés kinyomtatását megtagadta.

1945-től 1948-ig a város polgármestere volt. Ekkor nyugalomba vonult. Az 1956-os ellenforradalom idején a város vezetése nem nélkülözhetette, vb elnökhelyettesi teendőkkel bízta meg. Szociáldemokrata elvűnek vallotta magát, de nézetei egyezők voltak a kommunistákéval.

A második világháború alatt a szovjet sakk-nagymesterek elméleti munkái az ő irányítása alatt dolgozó kecskeméti nyomdában készültek, illegális módon. 1964-ben halt meg, Kecskeméten.

országgyűlési képviselő választási nagygyűlésen haladó szellemű beszédében következőképpen szolt: "A szövetségesek csapásainak súlya alatt Hitler birodalma rövidesen összeroppan. A fegyverek elnémulásával megkezdődik az építés munkája, nemzetünk is elindulhat a szovjettel való őszinte egyetértés jegyében a demokratikus elvek érvényre juttatásával a szebb és az emberibb jövő útján."¹⁰⁴

Amikor az Ideiglenes Nemzetgyűlés befejezte történelmi hivatását és a képviselők hazajöttek, a nemzeti bizottság nagygyűlésen számoltatta be őket.¹⁰⁵

A képviselők ismertették az Ideiglenes Nemzetgyűlés által elfogadott nyilatkozatot. Az egyik képviselő megállapította, hogy abból a demokratikus gondolat kelt szárnyra, ami azt jelenti, hogy egyenlőre nem lesz szocialista áttelekítés. Vagyis az új kormány az ország társadalmi berendezkedésének alapjául a magántulajdont tekinti.¹⁰⁶

A kommunista párt képviselője, Bácsi Ágoston méltatta a Vörös Hadsereg hősei, felszabadító harcait: "Arra kell vigyáznunk - mondotta, - hogy a demokratikus szabadságjogok, amelyeket a Vörös Hadsereg vére hullatásával adományozott népünknek, ne azokat illesse, akik Hitler szekéréhez kötődtek országunk rudját."¹⁰⁷

A polgárság képviselői kicsinyes sérelmeiket juttatták

---

¹⁰⁴ Kecskeméti Lapok 1944. december 27.

¹⁰⁵ Molnár Erik és Faragó Gábor az ideiglenes kormányban miniszteri tárcát kapott, ők már nem vettek részt a nagygyűlésen.

¹⁰⁶ Kovács Jenő, szociáldemokrata képviselő.

¹⁰⁷ Kecskeméti Lapok 1944. december 27.

kifejezésre.¹⁰⁸

Az ideiglenes nemzeti kormány összetétele mind a felszabadított, mind a még német megszállás alatt lévő területeken világossá tette, hogy a szovjet hadsereg nem erőszakolja rá más országokra a szovjet rendszert és a magyar nép belügyének tekinti, hogy milyen társadalmi rendszert tart megfelelőnek. Az is világossá vált, hogy a kommunista párt, mint a kormány összetétele is mutatta, az adott helyzetben olyan programot kíván megvalósítani, amelyet a nép túlnyomó többsége magáévá tud tenni.¹⁰⁹

A két munkáspárt kecskeméti szervezetének képviselői is a fenti megállapításnak adtak kifejezést. Ez vezérelte a kommunista pártszervezetet is, amikor állandóan szélesítette kapcsolatát a tömegekkel. Hogy a kecskeméti kommunista pártszervezet eljuthasson valamennyi dolgozó réteghez, a nemzeti bizottságot kiegészítette az időközben megalakult új pártok és a szakszervezet képviselőivel. Nem sikerült azonban elképzelni, hogy e folyamat kapcsán olyan elemek ne kapjanak szerepet, akiket sokszor ellenséges szándék vezetett.¹¹⁰ Ez is bizonyította azt a magyar történelmi sajátságot, hogy hazánkban a demokratikus tömegmozgalom nem az antifeudális fegyveres harc közepette bontakozott ki, hanem a Szovjetunió

---

¹⁰⁸ Révész Lászlónak annyi volt a mondanivalója, hogy "Kecskeméti jogtalan sérelem érte, csak hét képviselőt küldhetett, ugyanakkor kisebb városok 10-17 fővel képviseltették magukat a nemzetgyűlésben."

¹⁰⁹ Mérei Gyula: A magyar népi demokrácia történet, 1961. Egyetemi jegyzet. 24. lap.

¹¹⁰ Csak egy példát: dr. Nagy László ügyvéd, a polgári demokrata párt elnöke, a nemzeti bizottság tagja városszerte közismertté vált dezorganizáló kijelentéseiről: "Ezt a rendszert guggolva is kibírjuk"/-Kálász László visszaemlékezése.

felszabadító harca következtében.

Mint általában az országban, a Kecskeméti Nemzeti Bizottságban sem váltak szét kezdetben a szocializmus és a demokrácia erői, később a személyi változások elkülönülést eredményeztek, azonban az állandó mozgás fékezni kezdte az egységes tevékenységet. Áprilistól megfigyelhető a polgári demokrata, a kisgazda és bizonyos tekintetben a szociáldemokrata polaritási kísérlet.^{III}

A pártok megalakulása után a kommunista párt javaslata alapján kibővült a nemzeti bizottság, az újonnan alakult pártokon kívül helyet kapott benne a szakszervezet is. Ennek alapján a nemzeti bizottság összetétele az alábbiak szerint alakult:

Az MKP-vól 7-en: Básti Ágoston, Neuwirth Miklós, Bánó Mihály, König Ferenc, Tompos Sándorné, Balu László, Sztraka József. A Szociáldemokrata Pártnak is hét képviselője volt benne: Tóth László, Fejős Béla, dr. Vógt Károly, dr. Rotschild László, Kalász László, Kara Balázs, Fekete Sándor.

A Nemzeti Parasztpárt - lévén még ekkor igen kis létszámu - két képviselőt kapott: Szabó Gyula és Kovács László személyében. Nagyobb volt a tagsága a Polgári Demokrata Pártnak, ezért három tagot delegált a koalíciós blokkba: dr. Nagy Lászlót, Bakos Istvánt és Csikai Lajost.

Figyelemre méltó jelenség, hogy a kisgazda párt mindössze négy taggal vett részt a nemzeti bizottságba: dr. Sándor József, Homoki József, Egri Ferenc és Reisman Andor.

III

A Szociáldemokrata Párt érdekkülönbsége végső soron 1948 tavaszán mutatkozott meg. A Szeher-Szélig-Kéthly féle jobbszárnyhoz tartozó kecskeméti pártvégrehajtó bizottság 16 tagja közül senki sem volt hajlandó aláírni a két munkáspárt egyesülési jegyzőkönyvét. - Kalász László visszaeml.

A szakmaközi bizottság három taggal képviseltette magát. Ezek: Szmilkó József, Reisman Gyula és Széke János.

A nemzeti bizottság taglétszáma ezzel 26 főre nőtt.¹¹²

Mivel a nemzeti bizottságba a legtöbb tagot a munkáspártok delegálták, kezdetben a bizottság munkáját főleg a kommunista lendület határozta meg, vagyis^a nemzeti bizottság politikájának alakítását rendkívül kedvezően befolyásolta, hogy benne a baloldali erők domináltak. Moha a szociáldemokraták nem voltak mindig következetesek; ha népszerűtlen feladatokat kellett megoldani, gyakorta változtatták álláspontjukat. Később, amikor a szociáldemokrata pártvezetőség^{ből} kiszorultak a baloldaliak és teljesen a jobboldal vette kezébe a párt irányítását, sem a nemzeti bizottságban, sem a nemzeti bizottság által létrehozott egyéb szervezetekben nem azonosították magukat a kommunista párt elképzeléseivel. A kommunista párt következetes segítője csak a nemzeti parasztpárt és a szakszervezet volt.¹¹³

"A nemzeti bizottságok az adott helyzetben szinte természetesen ragadták magukhoz az államhatalmi funkciók gyakorlását és - több vagy kevesebb tudatossággal - az ideiglenes nemzetgyűlés helyi, hatalmi szerveiként léptek fel. A központi kormányzati szervek a nemzeti bizottságnak ez a hatáskörét elismerték. Bár már 1945. január 4-én megjelent a kormány 14/1945.sz. rendelete a közigazgatás ideiglenes rendezéséről - amely kimondta, hogy a nemzeti bizottságok politikai szervek, feladatuk az önkormányzati testületek újjászervezése és maguk nem illeszkedhetnek be a közigazgatás

¹¹² Bakos István/sz:1887. Kecskemét, Ilona u.5.sz.alatti lakos/visszaemlékezése.

¹¹³ Báti Ágoston visszaemlékezése.

szervezetébe, - mégis a gyakorlatban a nemzeti bizottságok közigazgatási, államhatalmi hatásköre sok helyen még hónapokig fennállott.¹¹⁴

A Kocskenéti Nemzeti Bizottság is, annak ellenére, hogy a városházán létrejöttek a közigazgatási ügyosztályok -mindaddig gyakorolta államhatalmi funkcióját, végezte közigazgatási tevékenységét, amíg a törvényhatósági bizottságot nem alakította újjá, sőt még utána is néhány hónapig.

A nemzeti bizottság második ülésén leszögezte, hogy az általa kinevezett polgármestert megerősíti állásában és számára minden támogatást megad, de szükségét látja egy nyolc-tagu bizottság felállításának, amely a városháza ügymenetét ellenőrzi.¹¹⁵

A második ülésen határozott arról, hogy Szeged és más felszabadult városok példája nyomán búzakötvényt¹¹⁶ bocsájt ki. Az intézkedés végrehajtására a polgármesteri hivatalt köteleste, az pedig a körzetvezetők¹¹⁷ segítségével hajtotta végre.

---

¹¹⁴Balázs Béla i.m. 55-56. lap.

¹¹⁵KHB jegyzőkönyv, 1945. január 4.

¹¹⁶Bibocsájtásra került: 225 db 5 q-ás, 945 db 10 q-ás, 125 db 25 q-ás, 62 db 50 q-ás, 62 db 100 q-ás, stb kötvény, összesen 25 ezer mássa buza értékben. A kötvények t évi 4 százalékos kamatra bocsájtották ki és 1951-ig fizette vissza a város vagy adó fejében elfogadta. -Szűcs Bálint /a városi tanács adóügyi csoportvezetőjének/ visszaemlékezése.

¹¹⁷1944. november elején a városházi ügyosztályokkal együtt felállították a "kerületek központja" és a "külsőkerületi körzetek" elnevezésű ügyosztályokat. A körzetek és kerületek élére demokratikus érzelmi embereket állítottak. És a rendszer egy hatalmas aktiválószert alakított ki, amely az új élet megindításában, az újjáépítésben nélkülözhetetlen segítséget jelentett.

A buzakötvény kibocsájtása azért vált szükségessé, mert kezdetben a városnak semminemű pénzforrása nem volt, nem tudta fizetni a tisztviselőket és egyéb alkalmazottait. Azt lehetnénk, hogy az anyagilag legyengült lakosság vonakodott a kötvény jegyzésétől. Az áldozatkészség a lakosság részéről azonban megnyilvánult. Kibocsájtásra kerül 1 millió pengő értékű buzakötvény, melyet 1945. február 1-ig 60 százalékkal lejegyeztek.¹¹⁸

A Szovjet Hadsereg további előnyomulása, az ország minél előbbi felszabadítása, a már felszabadult országrészek-től megkövetelte, hogy aktívan segítsék a front munkáját. Ez többek között Kecskemét városára is nagy feladatot rótt. Ennek szellemében intézkedett a nemzeti bizottság, amikor elrendelte a közmunka végzését.

A város minden 17 és 65 év közötti férfi és valamennyi 18-55 év közötti nő lakosa köteles volt a számára kiírt közmunkát elvégezni. Kivételt csak a terhes asszonyok, illetve azok az anyák képeztek, akiknek tíz éven aluli gyermekek voltak.¹¹⁹

A határozat szerint egy családból a férj és a feleség egyszerre nem volt kötelezhető közmunkára. A betegek orvosi bizonyítvánnyal felmentést nyerhettek. Aki nem akart közmunkát végezni, megválthatta. A férfiak 20, a nők napi 12 pengőt fizettek.¹²⁰

¹¹⁸ A városi buzakötvények létesítéséről szóló nemzeti bizottsági határozatot a kormány is elismerte és 1946-ban a 6620/1946 M.E.sz.rendelet /Magyar Közlöny 1946.évi 155. száma/ szerint a kötvények a Magyar Népköztársaság 4 százalékkal kamatozó buzaértékben megállapított államadóssága.

¹¹⁹ Kecskeméti Lapok, 1944. december 27.

¹²⁰ Sokan voltak olyanok, akik ki akarták magukat vonni a közmunka teljesítés alól.

A befolyt összegből díjazták a közmunkásokat.

A nemzeti bizottság közmunka végzésről szóló első határozata eléggé általános volt, ezért január elején módosították, melynek értelmében a közmunkák alól felmentést kaptak az önálló foglalkozásuak, de a megváltás továbbra is kötelező volt. A módosítás értelmében betegség esetén nem kellett megváltást fizetni. Az új rendelkezés a közmunkák alól felmentette a köztisztviselőket, lelkeseket, önálló kereskedőket, iparosokat, újságírókat, orvosokat, tanítókat. Köz-munka váltságot csak akkor fizettek, ha a havi jövedelmük meghaladta a 400 pengőt; a férfiak 60, a nők 45 pengőt havonta. A rendelkezés kimondta, hogy a közmunkára kötelezett maga helyett egyenlő értékű munkaerőt állíthat. A rendelet hatására a városi munkahivatal január 16-án már több mint 6000 emberrel rendelkezett, akik az üzemekben, mozdókban, kerületekben, erdőkben, stb helyeken dolgoztak.¹²¹

A népbíróság felállítása

A népellenes és háborús bűnösök felelősségrevonása az államgépezetnek a reakciósoktól és fasisztáktól való megtisztítása a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front programjának egyik fontos pontja volt. A felszabadult helységekben azonban csakhamar kiderült, hogy a régi horthysta bírósági szervek erre a feladatra teljesen alkalmatlanok. A nemzeti bizottságok kommunista javaslatra népbíróságok felállítását kezdeményezték.¹²²

A kommunista párt kecskenéti szervezete Szeged, Debre-

---

¹²¹Kecskeméti Lapok, 1945. január 18.

¹²²Balázs Béla i.m. 100.lap.

cen, Miskolc és a többi felszabadult városok példája nyomán január elején követelte a népbiróság felállítását.¹²³

Nem követte azonban a párt követelését azonnali intézkedés. A kecskeméti népbiróság felállítása körül hosszú bürokratikus huzavona folyt, közben 1945. január 25-én megjelent az ideiglenes nemzeti kormány rendelete a népbiróságról,¹²⁴ de a kecskeméti népbiróság még ekkor sem alakult meg. Csak február közepére egyeztek meg a pártok a népbiróságba delegált személyekre vonatkozóan, a nemzeti bizottság ekkor teljesítette be konkrét javaslatát a főispánhoz.¹²⁵ A javaslat szerint a népbiróság tagjait három párt delegálta: a kommunista, a szociáldemokrata, a kisgazda és a szakszervezet.¹²⁶

A nemzeti bizottság megkésett javaslata "tanulmányozás végett" hosszabb ideig feküdt a főispáni hivatalban, majd onnan az igazságügy minisztériumba került, ahol az "akta megfeneklett".¹²⁷

A kommunista párt ismételt közbelépésére volt szükség, hogy a népbiróság megkezdhesse működését.¹²⁸ A kormánynál tett közbelépés eredményeként március 25-én megalakult és március 26-án megkezdte munkáját.¹²⁹

¹²³ Kecskeméti Lapok, 1945. január 11-i száma "Népbiróság felállítása" című cikkében közölte, hogy a kommunista párt javaslatára a NB felállítja a népbiróságot.

¹²⁴ 81/1945 M.E.sz. rendelet

¹²⁵ Márkus Ferenc szociáldemokrata párti volt.

¹²⁶ KHB jegyzőkönyv, 1945. február 23.

¹²⁷ Kalász László és Bakos István visszaemlé.

¹²⁸ Március 15-én a az MKP rendezett nagygyűlést, amelyen Révai József és Molnár Erik is megjelent. Bátyi Ágoston a köznyilvánosság előtt kérte segítségüket: járjanak közbe a kormánynál, hogy a kecskeméti népbiróság megkezdhesse működését. - Kecskeméti Lapok 1945. március 16.

¹²⁹ A népbiróság megalakulását dokumentáló jegyzőkönyv elveszett azonban a Kecskeméti Lapok 1945. március 25-i

Annak ellenére, hogy 1945. január 25-én megjelent a népbíróságok működését szabályozó kormányrendelet, amely előírta, hogy a Népbíróvási tanácsokat a Magyar Nemzeti Függetlenségi Front öt politikai pártjából kell megalakítani, - a Kecskeméti Nemzeti Bizottság csak három párt képviselőjéből alakította meg, pedig már akkor a nemzeti parasztpárt és a polgári demokratapárt körvonalai kezdtek kibontakozni, számításba vehették volna őket. Helyettük azonban a szakszervezetet vonták be a népbíróságba. Pedig a szakszervezet népbíróságba való bevonását csak az április végén megjelent módosított rendelet írta elő, Természetesen rövidesen helyet kaptak a népbíróságban a később alakult pártok is.

A népbíróság első tárgyalásán halálos ítéletet hozott,¹³⁰ de ez nem jelentette azt, hogy a kecskeméti népbíróság az országgal ellentétben mindenkor megfelelően bíraskodott. Néhány igazságos ítélettől eltekintve egyre-másra születtek az enyhébbnél enyhébb ítéletek. Sokszor nyilásokat és egyéb népellenes bűnösöket csak három vagy maximálisan hat hónapi internálásra ítélték.¹³¹ A gyakran kifogásolható és kifogásolt ítéletek a népbíróság szociális összetételéből következtek. De nagy szerepe volt ebben az egyes védőügyvédek különféle jogi formákat kereső, illetve a paragrafusokat kijátszó te-

---

száma bejelentette, hogy megalakult a népbíróság. Közölte továbbá a népügyész kinevezését, valamint az első tárgyalás időpontját.

¹³⁰ Deák Pál kereskedő segédet, nyilas tömeggyilkost 20 rendbeli politikai gyilkossággal, 300 rendbeli politikai gyilkosságban való bűnszegédi részsésséggel és 300 rendbeli rablással ítélte halálra.

¹³¹ Például a volt gettó parancsnokát hat hónapi fegyházra ítélte.

vékenységének is.¹³²

A nemzeti bizottsági ülések jegyzőkönyveiben kutatva állandóan és visszatérő témaként szerepelnek az enyhe ítélezések, a népügyészek, népbírák, védőügyvédek megalkuvó magatartása. A kommunista pártszervezet szinte állandóan tiltakozott az enyhe, elvtelen nyilasmentő bírósági tevékenység ellen. Követeléseit nem egyszer tömegtüntetésekkel, az újságban való tiltakozásával támasztotta alá.¹³³

Amíg a kommunista párt maximális erőfeszítéseket tett a népbírósági ítéletek megszigorításáért, addig a többi pártok - főként a Polgári Demokrata Párt, a kisgazda párt, de legtöbbször a szociáldemokrata párt - közömbösen szemléltek a népbíráskodás munkáját kifogásoló akciókat.

Az MKP szervezet a sajtóban is kifejezésre juttatta elégedetlenségét¹³⁴ egyrészt az enyhe ítéletek, másrészt az elnapolt tárgyalások miatt. Többször megtörtént, hogy a népbírósági tárgyalást a tanúk meg nem jelenése folytán el kellett napolni. Ilyen esetekben a védőügyvéd védencének szabadlábra

---

¹³² A KNB 1945. április 7-i ülésén kifogásolták dr. Nagy László ügyvéd tevékenységét, aki a nyilasok védelmét magára vállalta. Ugyanezen az ülésen hangzottak el elmarasztaló vélemények a népbíróságra vonatkozóan. A nb tagjai szerint "a népbírák nem állanak hivatásuk magaslatán. Főleg Zsámbéki népbíró ítéletei kifogásolhatók."

¹³³ Május 9-én, a győzelem napján az MKP szervezete 1500 fős tömeggel tüntetett. A tüntetők a kommunista párt székháza elé vonultak, éltették a Szovjetuniót, a szovjet fegyverek győzelmét és követelték a nyilasok szigorú megbüntetését, tiltakoztak az enyhe népbírósági ítéletek ellen. Követelték a népügyész leváltását. -Szili István visszaemlé.

¹³⁴ A Kecskeméti Lapok 1945. június 21-i száma "Ismét a népbíróság" címmel közölt cikket. "Tessenek végre megérteni bíró urak, hogy a népbíróság nem az irgalmasok otthona. Önök ott a népet képviselik, s ennek a szellemében is hozzák meg ítéleteiket."

helyezését kérte, amit a bíróság legtöbbször méltányolt. Ennek következtében több nagy bűnnel terhelt is megszabadult végérvényesen a felelősségre vonástól. A népbíróság tagjai azt hagostatták, hogy ezt azért teszik, mert mindenkre szükség van az újjáépítésben.¹³⁵

Gyakran megtörtént, hogy a bűnös a bírósági ítélet kihirdetése után, sőt az ítélet előtt megrendült egészségi állapotára hivatkozva kórházba utaltatta magát. Az ilyen bűnösök a rájuk szabott büntetési időt pihenéssel töltötték el. A kommunista pártszervezet kezdeményezésére a nemzeti bizottság a Népbíróságok Országos Tanácsához fordult, kérte a kecskeméti népbíróság megvisszágálását. Eredményeként a népügyészség vezetőjét leváltották és helyébe olyan ügyészt neveztek ki, aki becsületesebben látta el feladatát.¹³⁶

A változást követően a lakosság is jobban figyelemmel kísérte a népbíróság munkáját. A tárgyalások zsufolt teremben folytak, gyakoriak voltak a szimpátia nyilvánítások a népügyész mellett.

Ha a népbíróságok nem is váltották be teljes mértékben a hozzájuk fűzött reményeket, azért társadalmi jelentőségük mégis fontos volt. A népbírósági rendelet bevezetésével bevonult az állami életbe a laikus társadalmi elem, mégpedig a koalíciós pártokban helyet foglaló, különböző árnyalatú demokratikus erők összefogása révén.¹³⁷

¹³⁵ Kalász László visszaeml.

¹³⁶ Dr. Garzó György kapott népügyészi kinevezést.

¹³⁷ A Kommunista Párt szövetségi politikája 1936-1962. Kossuth 1966. 87.lap.

A közigazgatás megtisztítása a népellenes elemektől

"Az évtizedek óta felhalmozódott fasiszta szemét kisöp-
rése a magyar politikai, gazdasági és társadalmi élethől a
dolgozó magyar nép erejének, a fiatal magyar demokrácia élet-
revalóságának próbaköve volt. Minél következetesebben tiszt-
tította el a magyar demokrácia a múlt mérgező maradványait,
annál biztosabban érhetett el eredményt a dolgozó nép jólé-
tének, kulturájának növelésében, annál kevésbé kellett tar-
tania az ellenforradalom felükerekedésétől. Ezért volt oly
fontos szerepe a népbirósági eljárás mellett az ún igazolta-
tásoknak. A népbiróság elé rendszerint csak a háborus bűnö-
sök, gyilkosságokkal és különböző atrocitásokkal vádolt fa-
siszták kerültek. De itt voltak még a közhivatalokban, a ma-
gánvállalatokban, a társadalmi és kulturális élet minden te-
rületén a német fasisztákkal együttműködő hivatalnokok, vállá-
lati igazgatók, a fasiszta kamrák, bajtársi egyesületek, stb.
tagjai, akik még nem adták fel a harcot, és most már a nyu-
gati imperialisták felé orientálódva, a koalíció jobbszár-
nyán elhelyezkedő "régí angolbarátokkal" szövetkezve minden
utón-módon támadták a demokráciát, igyekeztek aláásni alap-
jait. Ezeknek a fékező erőnek a kiiktatása vagy legalábbis
a lehető legnagyobb mértékű meggyengítése, kiűzése mindazok-
ból a pozíciókból, amelyekből siker reményében támadhattak,
különösen nehéz és bonyolult feladat volt, de ez volt az e-
lőfeltétele az új, demokratikus államiség kiépítésének és nem
utolsó sorban ettől függött Magyarország nemzetközi helyze-
tének a megszilárdítása is." ¹³⁸

Az ideiglenes nemzeti kormány 1945. január 4-én rendeletet jelentetett meg a közalkalmazottak igazolásáról.¹³⁹

A rendelkezés - amely igen sok visszaélésre is lehetőséget adott - a nemzeti bizottságokat bízta meg az igazoló bizottságokba való jelölés jogával. Kecskeméten a rendelet megjelenése után a nemzeti bizottság három párttal¹⁴⁰ egyetértésben kijelölte az igazoló bizottság tagjait. A pártok lo-lo, tehát a nemzeti bizottság összesen 30 embert bocsájtotott a főispán rendelkezésére,¹⁴¹ aki a 30 főből két bizottságot alakított. A bizottságokból sorshuzás révén választottak ki 5-5 főt, akik az igazoló bizottság tagjai lettek. Két bizottság alakult, az egyes- és a kettesszámu.

Az egyes bizottságba tartoztak: Biró Lajos, Pethő Lajos, Sztraka József, dr. Egry Ferenc és Fekete Sándor.¹⁴² A kettős számu bizottság tagjai voltak: Sima Ferenc, Győrfi Pál, Tompos Sándor, Kara Balázs, Szili István.¹⁴³

Az egyes bizottság elnöke Sztraka József kommunista, a kettős bizottság elnöke Győrfi Pál kigazdapárti volt.

Mindkét bizottságban résztvevett jogász is, meg egy személy annak a hivatalnak a részéről, ahol az igazoló bizottság igazolt.

A bizottságok 1945. február 1-én kezdték meg működésüket. A Kecskeméti Lapok állandóan közölte az igazolás alatt álló tisztviselőknek és azoknak az alkalmazottaknak a névso-

¹³⁹ 15/1945.M.E.sz.r.

¹⁴⁰ MKP, SzDP, FKP

¹⁴¹ Kecskeméti Lapok 1945. február 1. "Igazoló bizottságok felállítás" című cikke.

¹⁴² Két szociáldemokrata, két kigazda és egy kommunista.

¹⁴³ Két kommunista, két szociáldemokrata és egy kigazda.

rát, akiket igazolási eljárás alá vontak. Az igazoltatást és az igazolandó személyek neveit hirdetményekben is tudomására hozták a lakosságnak.¹⁴⁴

Az igazoló bizottságok tevékenységét hasonló hibák jellemezték, mint a népbíróságokét.

"Az igazolások immel-ámmal vontatottan folynak és már vannak híreink, hogy az igazoló eljárás sok helyen lyukas háló, amelyen átesusznak a nyilasok - írta Révai József, 1945 február 18-án."¹⁴⁵

Az igazoltatottak személyére, illetve magatartására vonatkozólag - hasonlóan, mint az ország más helyeink - Kecskeméten is kevés bejelentés érkezett. Még az igazoló bizottság tagjai is megpróbálták a saját pártállású embereiket menteni. Ez a jelenség elsősorban a kisgazdapárti igazolóbizottsági tagokra volt jellemző, de attól kezdve, ahogy a polgári demokrata párt képviselője bekerült az igazoló bizottságba, egymásra talált a kisgazda képviselettel. Az ilyen okok következtében sok esetben "szavazat egyenlőség állott elő, ezért az igazoltatott személy ügyét felterjesztettük az igazságügyi minisztériumba, de az minden esetben az illető egyén bünyösség alóli feloldásával járt együtt."¹⁴⁶

Az igazolási eljárások törvényes megszigorítása után sem változott lényegesen a helyzet a kecskeméti igazoló bizottság tevékenységét illetően. Ezután is előfordult, - nem is egy esetben - hogy kifejezetten reakciós tisztviselő megusza az igazolást "dorgálással", mert nem akadt, vagy lega-

¹⁴⁴"Jelentkezzék mindenki, aki az igazolandók népellenes magatartásáról bármit is tud" - Kecskeméti Lapok.

¹⁴⁵Balázs Béla -i.m. 104. lap.

¹⁴⁶Kalász László visszaemlékezése, aki 1945.márc.5-től a II.sz.igazoló bizottság elnöke volt.

lábbis csak a legritkább esetben volt tanu, aki az illető magatartására vonatkozó felvilágosítással szolgált.

Felmerül a kérdés: mi okozta, hogy a város lakossága nem segítette kellően az igazoló bizottságok munkáját?

Kecskemét abban az időben mezőgazdasági jellegű város volt, az Alföldnek az a része, ahol az elvetélt amerikai utas mezőgazdasági fejlődés következtében¹⁴⁷ hiányzott a harcos agrárproletariátus, nem volt nagyüzemi munkásság, ezek helyett politikai iskolázatlanság, közömbösség - kispolgári eszmék domináltak. Mindezek azt bizonyítják, hogy hiányzott a népből a forradalmi energia, de elevenen éltek még bizonyos ellenforradalmi hagyományok, amelyek a dicsőséges Magyar Tanácsköztársaság leverése után az orgoványi¹⁴⁸ és issáki vérengzések¹⁴⁹ból és bestiális gyilkosságokból következtek. S ez utóbbi nagyfokú félelemérzetet ébresztett az egyszerű népben és sokszor párosult a reakció által terjesztett rémhirekkel.

Bár az igazoló bizottságok kommunista és demokratikus elvű tagjai azt a célt tűzték maguk elé, hogy az igazolások megszilárdításával rendet teremtenek,¹⁴⁹ de ezt az elhatározást nem sikerült következetesen véghezvinni. Például a kecskeméti nyilaspárti főispán sógora, dr. Sárközi Béla főszámvívő, - akit népbűnösneként ismertek, az igazolások következtében "demokratikus" tisztviselő lett. Igazolták, még csak dorgálásban sem részesítették. A lojális igazolások miatt több

---

¹⁴⁷ Révai József: Válogatott történelmi írások, Kossuth 1966. 47. lap.

¹⁴⁸ Héjjas Iván és Francia Kiss Mihály ellenforradalmi hőcserék 1919-es rémtettei.

¹⁴⁹ KMB április 27-i jegyzőkönyvéből: "A város társadalmi életében sok a nyilas, németbarát és MOVE tag. Ezekből kell megtisztítani a várost."

reakciós és népellenes tisztviselő maradt a közigazgatásban. Tehát a közéletet nem sikerült még ekkor kellően megtisztítani.

Volt több reakciós tisztviselő, aki a menekülésből való visszatérése után nem is kérte igazolását.¹⁵⁰

A Kecskeméten működő két igazoló bizottság 1945. február 1-től július 10-ig¹⁵¹ 2310 személyt vont igazoló eljárás alá. Az I.sz. bizottság 1258-at, a II. 1052-öt. Az összesből igazoltak nyilvánítottak 1931 személyt. Dorgálásban részesítettek 321-et, népbíróság elé utaltak 7-et, kényszernyugdíjaztak 8-at, előlépésből kizártak 20-at, állásvesztésre csak 3 tisztviselőt ítéltek, áthelyezésre pedig 2.¹⁵² Hét személy ügyét miniszteri döntésre terjesztették fel, de az igazságügyi minisztérium valamennyiüket rehabilitálta.¹⁵³

A kecskeméti igazoló bizottságok minden hibájuk ellenére mégis jelentős munkát végeztek, mert több népellenes tisztviselőt eltávolítottak a közigazgatásból és egyéb fontos pozíciókból, akiknek helyét haladó szellemű, demokratikus gondolkodású egyének foglalták el.

Segítség az éhező Budapestnek

1945. elején az újjonnan alakult népi hatalomra súlyos gond nehezedett: Budapest és a nagyobb városok, parvidékek élelmezésének megoldása. A háborútól sokat szenvedett város több mint 800 ezer lakosát éhhalál fenyegette. A harcok ide-

¹⁵⁰ Labancz Ferenc gazdasági tanácsnok, akinek 200 kh földje volt, nem kérte igazolását. Nem mert az igazoló bizottság elé állni Harkai Béla volt helyettes polgármester sem, bár ő 1947-ben kijárta, hogy nyugdíjat kapjon. Nem kérte igazolását Sira Géza tanácsnok és Kertai Ernő erdőmester, stb., sem. - Kalász László visszaeml.

¹⁵¹ Ekkor fejeződött be a közalkalmazottak igazolása.

¹⁵² Kecskeméti Lapok 1945. július 15.

¹⁵³ Kalász László visszaeml.

jén a lakosság a tárolt élelmiszer mennyiség egyrészét felélte, az élelmiszerkészletok másrésze pedig a harci cselekmények és különösképpen a németek és nyilasok eszeveszett pusztítása következtében megsemmisült. A lakosság élelem nélkül maradt. Az 1944. évi jó termésből vidéken voltak ugyan számottevő készletek, de ezek összegyűjtése és Budapestre szállítása óriási nehézségekbe ütközött. A vasutvonalakat, főleg a szovjet műszaki alakulatok segítségével, többé-kevésbé már 1945 elején helyreállították, de mozdony és gördülő anyag alig állt rendelkezésre.

Ebben a helyzetben a budapesti nemzeti bizottság felhívással fordult az ország népéhez: "Budapest végszükségbe került...! Tegnap a háboru, ma az éhinség, holnap a járvány ti-zedeli sorainkat...! Ha nem kapunk segítséget, szabadság helyett halál vár ránk...! Magyar hazafiak, magyar dolgozók! Mentsétek meg Budapestet!"¹⁵⁴

A közellátási miniszter ölbotett kezekkel nézte az erő-feszítéseket.¹⁵⁵ A város megmentésének súlyos feladatától hu-zódoztak a pártok. Egyedül a Magyar Kommunista Párt volt az, amely bátran vállalta Budapest élelmiszerellátása megszervezé-sének mérhetetlen nehézségeit.¹⁵⁶

A kecskenéti kommunisták a főváros drámai hangu felhi-vására hozzáláttak az élelmiszerfőleségek gyűjtéséhez. A nem-zeti bizottság révén a gyűjtési akcióba bekapcsolódtak a pár tok, a szakszervezet, a körzetparancsnokságok, iskolák, stb.

¹⁵⁴ Tanulmányok/Földi Tamás-Ránki György: A Szovjetunió gazdasági segítsége/ i.m. 376. lap.

¹⁵⁵ Gerő Ernő: Hareban a szocialista népgazdaságért/A kor-mány bizonyos mértékű átalakítása vált szükségessé/ Szikra 1950. 27.lap.

¹⁵⁶ Tanulmányok/Földi Tamás-Ránki György: A Szovjetunió gazdasági segítsége/ i.m. 377. lap.

A tankerületi főigazgatóságon 500-an jelentették be, hogy budapesti gyermekeket vállalnak élelmezésre.¹⁵⁷ Február elsejére több mint 100 ezer pengő gyűlt össze, amiből a nemzeti bizottság Bugacon, Alpáron és a város más pusztáin élelmet vásárolt.¹⁵⁸

Az első élelmiszerszállítmány február 4-én érkezett Kecskemétről Budapestre 17 lovasszekéren. A szállítmány vezetője Miklós Imre zöldségkereskedő volt, aki átadta a küldeményt Csorba János polgármesternek. Az élelmiszert szállító szekerek visszafelé jövet megteltek a menekülésből hazatérőkkel.

Ettől az időtől a város rendszeresen küldött élelmiszert Budapestnek. A lovaskocsis szállítóeszközöket azonban felváltották a szovjet tehergépkocsik, illetve a vasuti szállítások.¹⁵⁹

Ismert tény, hogy a főváros élelmiszerral való ellátásának jelentős akadályozója maga Faraghó Gábor az ideiglenes kormány közellátási minisztere volt. Amikor a Magyar Kommunista Párt Faraghó reakciós magatartását feltárta, -amelynek eredményeként élelmezési kormánybiztosi feladattá vált az élelmezés megszervezése-, amikor a párt leleplezte a közellátási minisztert, aki "ölbetett kezekkel nézte" az ország erőfeszítéseit,¹⁶⁰ a kecskeméti dolgozók is követelték Faraghó távozását a kormányból, sőt nemcsak a kormányból, hanem az országgyűlésből való visszahívásáért is sikereszáltak. "Faraghónak Kecskemét adta a mandátumot, kell is, hogy

¹⁵⁷ Kecskeméti Lapok 1945.február 4.

¹⁵⁸ Kalász László visszaeml.

¹⁵⁹ Báti Ágoston visszaeml.

¹⁶⁰ Ságvári Ágnes: Tömegmozgalmak és politikai küzdelmek Budapesten 1945-47-ben Kossuth 1964. 36. lap.

az vegye vissza tőle.¹⁶¹

Julius közepén a párt győzelmet aratott a reakció felett. Lemondatta a három legreakciósabb horhysta minisztert, közöttük Faraghót is.¹⁶²

A szovjet élelmiszersegítség és az időközben létrehozott közellátási kormánybiztosság lehetővé tette a főváros élelmiszerellátását. Ahhoz, hogy Budapesten 1945. május elsején már mintegy egymillió ember jutott rendszeresen napi 15 dekagrammos fejadaghoz, a kecskemétiak segítése is hozzájárult. 1945. augusztus 1-ig Kecskemét város 66 vagon lisztet és hasonló mennyiségű száraz és zöldfőzeléket, 24 vagon zsírt szállított a fővárosnak.¹⁶³

A demokratikus hadsereg megszervezése

"A függetlenségi front programjának első pontja kimondja, hogy azonnal be kell kapcsolódni a német fasizmus és kiszolgálói ellen folytatott háborúba. Az ideiglenes kormány még 1944. december 28-án külön kiáltványban hadat üzent a hitlerista Németországnak. Ezt a hadüzenetet 1945. január 20-án, a szövetséges hatalmakkal kötött fegyverszüneti szerződés aláírásakor megismételte. A szövetséges hatalmak a fegyverszüneti szerződésben elismerték Magyarország hadüzenetét a fasiszta Németországnak és biztosították a Hitler ellenes háborúban való részvétel lehetőségét. A fegyverszüneti egyezményben az ideiglenes magyar kormány kötelezte magát

¹⁶¹ Kecskeméti Lapok 1945. július 14.

¹⁶² Tanulmányok i.m./Kolossa Tibor: A szénbányák államosítása/ 419. lap.

¹⁶³ Kecskeméti Lapok 1945. augusztus 3.

és egyben engedélyt kapott ahhoz, hogy "legalább nyolc hadosztályt" felállítson és a frontra indítsa, s azok résztvegyenek az ország teljes felszabadításáért folyó harcokban, valamint a hitlerista Németország teljes szétzúzásában."¹⁶⁴

A fegyverszüneti egyezmény megkötése az első jele volt annak, hogy a magyar nép szuverén nemzetként foglalhat helyet a demokratikus, szabadságszerető népek között. A Magyar Kommunista Párt világosan látta, hogy a fegyverszüneti egyezményben vállalt nemzeti kötelezettségünk a magyar dolgozó nép érdekeit szolgálja. A párt a felszabadított területeken sürgette a fasizmus elleni harcban való aktív részvételt, elítélte a honvédelmi minisztérium hadseregszervezést halogató, reakciós tevékenységét és maga látott hozzá a hadsereg toborzásához.

A Kecskeméti Lapok részleteket közölt Révai József 1944. december 3-1, szegedi nagygyűlésen elhangzott beszédéből, az új nemzeti hadsereg felállítására vonatkozóan:

"Azt akarjuk, hogy az ideiglenes nemzetgyűlés⁵ az általa megalakult kormány megkösse a fegyverszünetet a szövetséges hatalmakkal. Nem akarjuk, hogy Magyarország, mint legyőzött és mint megvetett ország üljön a vádlottak padján. Azt akarjuk, hogy ott ülhessen a többi szabad nemzet körében. El akarunk szakadni a német hódítóktól. Független Magyarországot akarunk, amit Rákóczi és Kossuth akartak. De a függetlenséget nem adják ingyen. A magyar függetlenségnek vér az ára. Nem akarjuk azt, hogy a magyar szabadságot mások vivják ki helyettünk. Azt akarjuk, hogy a magyar nép maga is résztvegyen Magyarország felszabadításában.

---

¹⁶⁴ Nemes Dező: Magyarország felszabadítása. 187.lap.

Fel kell állítanunk az Új Magyar Nemzeti Hadsereget, amely a Vörös Hadsereggel és a többi szövetséges hadsereggel együtt résztvevő a német elnyomók megsemmisítésében.¹⁶⁵

Igaz, a népen nagyfokú fáradtság jelei mutatkoznak, ennek ellenére ezrek és tízezrek jelentkeztek a felszabadult országrészekről a nemzeti hadseregbe.

A Magyar Kommunista Párt országos példáját követte a kecskeméti pártszervezet is. 1945. január 17-én felhívást jelentetett meg falragaszokon, jelentkezésre hívta azokat a katonai személyeket, akik a volt 13. kiegészítő parancsnokságnál teljesítettek szolgálatot a felszabadulás előtt. A felhívásra először két személy, Rácz Ferenc és Szatlóczki Gyula jelentkeztek, a kiegészítő parancsnokságból csak ketten maradtak Kecskeméten, a többi az októberi kiűritéskor Szekszárdra menekült.¹⁶⁶

Rácz és Szatlóczki a kommunista pártszervezettől a következő megbízatást kapta: a./ Készítsenek, illetve készítsenek a városháza könyvatos nyomdájában felhívást, amelyeken felszólítják a hazatérő katonákat és minden demokratikus hazafit, hogy jelentkezzen önként a demokratikus hadseregbe. b./ Rendezzék be újra a volt kiegészítő parancsnokság helyiségeit. d./ A kiegészítő parancsnokság kezdje meg a toborzást.

A parancsnokság vezetésével a nemzeti bizottság Rácz Ferencet bízta meg.

A toborzás 1945. január 22-én kezdődött. Eleinte alig volt jelentkező, február elsején még csak 80-at tartottak

¹⁶⁵ Kecskeméti Lapok 1945. december 27.

¹⁶⁶ Rácz Ferenc /sz: Kecskemét, 1910. Kecskemét Deák tér 3.sz.alatti lakos/ visszaemlékezése

nyilván.

A kommunista párt látva a toborzás gyér eredményét, intenzíven látott hozzá üzemekben, kerületekben és a pusztákon a hadsereg szervezéséhez. A párt munkája eredményeképpen március elejére mintegy kétezer fő jelentkezett a hadseregbe.¹⁶⁷

Március közepén egy szerelvényt - ezerötszáz főlvel-el is indítottak Budapestre, de a szovjet hadsereg nem vette igénybe, így visszairányították, illetve a szerelvény kisebb részét Hajmáskérre vezényelték, ahol közülük néhányan különféle szolgálati beosztást kaptak, de a frontra nem kerültek.¹⁶⁸

A reakciós honvédelmi minisztérium nem teremtette meg annak a feltételét, hogy a magyar hadsereget harcra küldhessék a fasizmus ellen. Igaz, hogy a Magyar Kommunista Párt követelésére a honvédelmi minisztérium - a nyolc hadosztály helyett - kettőt felállított. Ennek a felállított két hadosztálynak volt része a felszerelésben hiányos és a kiképzésben nem részesült kecskeméti alakulat is.

Sajnos az új magyar hadsereg megteremtésének és főleg frontraküldésének kérdésében - mint sok más kérdésben is - röviddel a debreceni kormány megalakulása után felszínre kerültek a koalíción belüli osztályellentétek. Ebben a rendkívül fontos kérdésben azonban - Magyarország becsületének

---

¹⁶⁷ Rácz Ferenc visszaemlékezése

¹⁶⁸ Gémes István /sz:1919. Kecskemét, Matkói ut 15.sz.alatti lakos, üzemi munkás/ tagja volt a Kecskemétről Budapestre vezényelt alakulatnak. Így emlékezik: "1945. márciusában Kecskemétről sokan elmentünk katonának. A Kistemplom téren gyülekeztünk, Budapestig a vonat tezején utaztunk. Budapesten szétszítottak bennünket, kevesen mentünk Hajmáskérre, a többiek visszamentek Kecskemétre. Hajmáskéren csapatrendőri beosztást kaptunk."

nagy kárára - a szabotálóké volt a siker.¹⁶⁹

Az új magyar hadseregbe sok reakciós tiszt befurakodott. A szellemében új hadsereg megszervezése és vezetése olyanok parancsnoksága alá került, akik a fasizmus és a reakció elleni harcra szinte alkalmatlanok voltak. A kecskeméti alakulatok élén is több reakciós parancsnok állt.¹⁷⁰ Ezek nem tördtek a személyi állomány politikai nevelésével, egyre-másra követték el a különböző korrupciókat.¹⁷¹ Magatartásuk ellen több kifogás merült fel, többek között még a Kecskeméti Lapok is foglalkozott e kérdéssel: "Olyan undorítóknak találjuk, hogy a demokratikus hadseregben hagynak megbujni az elmúlt reakció mindenki által oly gyűlölt kakastollasait, akik éppen a fajtájuk ellen voltak nemrég. Országos tisztogatást követelünk, de elsősorban itt, Kecskeméten. Kiszűzni ezeket a Bakay László szoldos hóhérait, hogy ne tudják megfertőzni azokat, akik nem megbujni jöttek a néphadseregbe, hanem ütni azokat, akik romlásba vitték az országot. Országvesztő bűnszegédeknek nem a demokratikus hadseregben a helyük, hanem a népbíróság előtt."¹⁷²

A nemzeti bizottság is foglalkozott a hadsereg reakciós tisztektől való megtisztításával. A nemzeti bizottság elnöke felhívást tett közzé az ujságban, melyben közölte, hogy akik a felsorolt tisztek politikai vagy egyéb magatartásáról

---

¹⁶⁹Homes Dezső i.m. 192. lap.

¹⁷⁰Ury László őrnagy, Agoston László százados, Kelő János százados, Imrédi Elemér százados, dr. Létmányi Antal főhadnagy, stb.

¹⁷¹Kelő János és több tiszt a besorozott lovakat eladta, stb. - Rácz Ferenc visszaemlékezése.

¹⁷²Kecskeméti Lapok 1945. április 19.

tudomással bírnak, jelentsék a nemzeti bizottság elnöké-
nek.¹⁷³

A kommunista pártszervezet javaslatára a nemzeti bi-
zottság a reakciós tiszteket leváltotta a hadsereg éléről,
új parancsnokok kerültek helyükbe. Az egyik új parancsnokot
a szegedi honvédségtől helyezték Kecskemétre, - Zsille Lász-
ló őrnagyot. Zsille őrnagy sokat tett annak érdekében, hogy
meginduljon a politikai élet a hadseregben, ami összefüggött
a személyi állomány továbbfejlődésével. Az új parancsnokok
között voltak parasztpártiak, kommunisták és szociáldemokra-
ták. Zsille nemzeti parasztpárti volt.

Az új parancsnoki kar tevékenysége folytán megerősöd-
tek a hadseregben a demokratikus vonások és a katonák egyre
jobban érdeklődtek a politikai kérdések iránt.¹⁷⁴

A kecskeméti demokratikus hadsereg továbbfejlesztésé-
ben fontos szerepet játszott a katonai szociális bizottság
megalakítása, melyet a kecskeméti 52. számú honvédkiegészít-
ő parancsnokság javaslatára alakított meg a nemzeti bizott-
ság. Ebben a bizottságban valamennyi párt és a szakszerve-
zet delegált tagokat. A bizottságnak feladata volt a katonai
szolgálatra behívandók alkalmassági elbírálása, szociális
körülményeinek figyelembevétele alapján.¹⁷⁵

---

¹⁷³ A Kecskeméti Lapok 1945. május 5-i száma közölte a
felhívást, amely hat tiszt nevét tartalmazta.

¹⁷⁴ Rácz Ferenc visszahelyezése.

¹⁷⁵ KMB jogszabály, 1945. június 16.

Az ellenőrző bizottság életrehívása

A nemzeti bizottság intézkedései közül is kiemelkedő volt a tizes ellenőrző bizottság felállítása. Az ellenőrző bizottság 1944. december végén jött létre, koalíciós alapon, tagjai a kommunista, a szociáldemokrata és a kisgazda pártból kerültek ki. Ez a bizottság voltaképpen albizottsága volt a nemzeti bizottságnak. Széles hatáskörrel rendelkezett: kiterjedt a város valamennyi hivatalára, intézményére, sőt még az üzemekre is. Szociális összetételéből adódóan a munkásellenőrzést valósította meg. Tagjai között hét munkás és három egyéb foglalkozású volt.¹⁷⁶

A nemzeti bizottság a tizes ellenőrző bizottság javaslatára 1945. januárjában elbocsájtotta a városházáról azokat a hivatalnokokat, akik 1944. október 20. után kerültek hivatalba. Az intézkedés 95 személyt érintett, egyben azt is mutatta, hogy a hivatali apparátus, hasonlóan az országoshoz, Kecskeméten is felduzzadt. Többségük reakciós, a hivatali állását haszonszerzésre és különféle előnyök szerzésére használta fel.¹⁷⁷

A közigazgatási apparátus ilyen módon való felülvizsgálása lényegében megkönnyítette az igazoló bizottságok munkáját.

Az ellenőrző bizottság széleskörű vizsgálatot indított a körzetekben és kerületekben. A vizsgálat eredményeként

¹⁷⁶

A bizottság összetétele: MKP-ből: Fejős Béla, Rózsa János, Szili István, Sztraka József. SZDP-ből: Fekete Sándor, Kara Balázs, Schmidt József, Samilkó József. FEGP-ből: Győrfi Pál és Reismann Andor. -Kecskeméti Lapok 1945. január 14.

¹⁷⁷

A hivatalnokok könnyebben juthattak fához, élelmiszerhez és mentesültek a közmunka végzés alól.

több területben javult a gyermekek napi otthonos ellátása, nőtt az igénybe vehető munkaerő, sok elrejtett élelmiszer, gyógyszer, sőt különböző gépi alkatrészek is előkerültek a lakosság bejelentései alapján.

A forgalmi cikkek árának az ellenőrzése is a bizottság hatáskörébe tartozott. Sok visszaéléstkielvezett és hozott az illetékes hatóságok tudomására. Nagyjelentőségű volt az a tevékenysége, amely a szupiacok és a szugkereskedelem megszüntetésére irányult.¹⁷⁸ Bár a szugkereskedelem megszüntetése csak időlegesen sikerült. Feléledésében közrejátszott az időközben megindult inflálódási folyamat.

Az ellenőrző bizottság sürgetésére kezdte meg működését az OTI. Az üzemek vizsgálatakor ellenőrizték, hogy az üzem vezetői bejelentették-e a munkásokat az OTI-ba? Megkapják-e a fizetésüket? Milyen célra termel az üzem? Stb. Az ellenőrző bizottságnak segítségére voltak az üzemi bizottságok, általában közös álláspontra helyezkedve segítették egymás munkáját.

Kiterjedt az ellenőrző bizottság figyelme arra is, hogy kik és milyen közéleti funkciót, milyen jelvényeket, karaszalagokat viselnek, jogosultak-e azok viselésére. Az ilyen vizsgálat polgárőri segédlettel folyt. Ezt az indokolta, hogy sokan visszaéltek a különféle beosztásokkal és jogosulatlanul hordtak kerületvezetői vagy helyettesi karaszalagot. A vizsgálat eredményeként 35, arra nem hivatott személyt tartóztatnak le és adtak át a bíróságnak.

A felsoroltakon kívül még számos intézkedést, tenniva-

---

¹⁷⁸ A Kecskeméti Lapok gyakran foglalkozott a tízes ellenőrző bizottság tevékenységével, gyakran közölte, hol és milyen munkát végez.

lót végzett el a tizes bizottság, amelynek a munkások között nagy volt a tekintélye. Állásfoglalásai a dolgozók érdekeit tartották szem előtt.¹⁷⁹

A termelési bizottság megalakulása - a Szovjet Hadsereg segítségével

A város felszabadulása után az első feladatok között szerepelt a termelés megindítása. Az ipari termelés mellett nagy jelentősége volt a mezőgazdasági tevékenység újra indulásának. Ezt azonban nemcsak a tél beállta, hanem azon kívül még néhány körülmény is hátráltatta. Elsősorban említést érdemel az a katasztrófális helyzet, amely a kötelező beszolgáltatásból, a német rablásokból - és a város kiürítése folytán - az állatállományban és a mezőgazdasági felszerelésekben keletkezett károkból adódott.

Igaerő-, üzemanyag hiány miatt az őszi gabonavetést csak 40 százaléokban sikerült elvégezni, elmaradtak az egyéb őszi talajművelő munkák. A mezőgazdasági tennivalók a tavaszra maradtak.

A nemzeti bizottság időben látott hozzá a tavasszi mezőgazdasági munkák előkészületeinek a megkezdéséhez. 1945. januárjában számbavették az elhagyott traktorokat, összeírták azokat az ingatlanokat, amelyek művelésre vártak.¹⁸⁰

"Biztosítani kellett, hogy a katasztrófális közellátási helyzetbe jutott országban egyetlen talpalatnyi föld sem maradjon vetetlenül. Ugyanakkor gondoskodni kellett az ellá-

---

¹⁷⁹A tizes ellenőrző bizottságra vonatkozó tudnivalókat Satraka József, valamint Szili István pártnyugdíjas visszaemlékezése alapján írtam.

¹⁸⁰KHB jegyzőkönyv, 1945. január 22.

tatlan lakosság élelmezéséről, a főváros és az ipari centrumok megsegítéséről, a beszolgáltatások és a közmunkák végrehajtásáról, stb. Ilyen körülmények között valóban csak a leg szélesebb néprétegek összefogásával lehetett eredményt elérni.¹⁸¹

A kecskeméti pusztaikon is sikerült népmozgalmat előidézni a terménybetakarítás illetve a terménymegmentés érdekében. A tél kezdetén a város vezetősége a körzetparancsnokságok révén bevonta és érdekeltté tette a lakosságot a kukorica, a burgonya és egyéb termények betakarításában.¹⁸²

"Az ideiglenes kormány rendeletei a termelési bizottságok megalakításáról, az igaerő igénybevételéről, a helyi mezőgazdasági munkaterv elkészítéséről, stb. nagy segítséget nyújtottak a mezőgazdasági munkálatok megkezdéséhez. De a hatóságok legjobb határozatai is csak írott betűk maradtak volna, ha a lakosság nem fog hozzá a problémák megoldásához és forradalmi szerveinek vezetésével, ereje megfeszítésével nem küzdte le a lépten-nyomon torlódo nehézségeket. Ebben a munkában még azok a helyi sajátosságok is elmosódtak, amelyek az ország vidékeit politikai fejlettség szempontjából megkülönböztették egymástól."¹⁸³

A kecskeméti nemzeti bizottság az ideiglenes kormány rendelete értelmében 1945. február 7-én alakította meg a termelési bizottságot.¹⁸⁴ A termelési bizottság megalakításához a három párt paritásos alapon nyújtott segítséget, két-két

---

¹⁸¹ Balázs Béla i.m. 128-129 lap.

¹⁸² Kalász László visszaemlékezése

¹⁸³ Balázs Béla i.m. 129. lap.

¹⁸⁴ KMB jegyzőkönyv, 1945. február 7.

taggal.¹⁸⁵ A nemzeti parasztpárt is helyet kapott a bizottságban, de későbbben, mivel a megalakulása elhúzódott.

A termelési bizottság tovább folytatta az igaerő számbevételét, nyilvántartását a tavaszi munkák előkészítése érdekében. Összesen 25 elhagyott traktort kutattak fel, valamennyit üzemképtelen állapotban. Azokat kijavíttatták, számukra munkaprogramot állítottak össze, megállapították a holdankénti szántási díjat, stb.¹⁸⁶

Intézkedett a tenyészállatok megmentése érdekében, javaslatára a nemzeti bizottság megtiltotta azok levágását. Jelen-tős segítséget nyújtott ahhoz, hogy a pékeket rőssével, a tanyai lakosságot pedig liszttel lássák el.

Mivel a 163 ezer holdas határban rendkívül kevés volt az igavonó állatok száma a termelési bizottság jól látta, hogy a tavaszi mezőgazdasági munkákat emiatt elvégezni képtelenség. Indítványára kommunista küldöttség kereste fel a Központi Vezetőséget, amely kérte, járjon közbe a Szövetséges Ellenőrző Bizottságnál, hogy a város segítséget kapjon.¹⁸⁷

A Központi Vezetőség kérését az ellenőrző bizottság magáévá tette és engedélyezte, hogy Kecskeméten és környékén állomásozó szovjet alakulatok a tavaszi szántás-vetés idejére kölcsön adhassanak iga állatokat. Az igavonó erőt az időközben megalakult földigénylő bizottságok révén bocsájtották a gazdák rendelkezésére. Így tavasszal 600 lovat és nagyobb mennyiségű üzemanyagot kapott a város a Vörös Hadseregtől.¹⁸⁸

¹⁸⁵ MKP, SzDP, FKGP. Zsámboki János, Kovács Pál kommunista, Szarvas András és Rácz László szociáldemokrata, Francis Kiss Károly és Donján István kigazda./KHB jegyzőkönyv, 1945. február 7.

¹⁸⁶ Kecskeméti Lapok 1945. április 12.

¹⁸⁷ Báti Agoston visszaemlékezése

¹⁸⁸ Kecskeméti Lapok 1945. május 9.

A szovjet segítség kézzelfoghatóan bizonyította a baráti gesztust. Együttal csapást is jelentett az éledező reakcióra, amely azt hirdette, hogy csak a nyugati országokból behozott gabona mentheti meg népünket az éhenhalástól, a magunk erejéből nem arathatunk, mert nem lesz mivel elvetni.¹⁸⁹

"A Szovjetunió gazdasági segítsége rendkívül szerteágazó, sokrétű módon jelentkezett. A segítség előszörban a Szovjetunió legfelsőbb államvezetése és a Vörös Hadsereg főparancsnoksága részéről nyilvánult meg, de ugyanakkor a Vörös Hadsereg kisebb alakulatai, azok parancsnokai és egyszerű katonái is segítettek. E segítség számtalan formáján vörös fonálként húzódott végig az, hogy a támogatás mindig ott és akkor nyilvánult meg, ahol és amikor az újjáépülő Magyarországnak a legnagyobb szüksége volt."¹⁹⁰

Az év folyamán még több alkalommal megismétlődött a baráti szovjet segítségnyújtás. 1945. szeptemberében a földhözjuttatott újgazdák között 600 ökröt oszthatott ki a termelési bizottság, októberben 150-et, novemberben pedig 300 lovat és újabb, nagymennyiségű liszanyagot kapott a Vörös Hadseregtől.¹⁹¹

A segítségből nemcsak a mezőgazdaságnak jutott, de kecskeméti vonatkozásban akkor a mezőgazdaságnak nyújtott támogatás jelentette a legtöbbet, nemcsak gazdasági, hanem politikai szempontból is. A politikai élet további formálásában minden meggyőző szónál ékebben hatott az a tény, hogy sikerült időben befejezni a tavaszi munkákat, földbe került a

¹⁸⁹ Bakos István visszaemlékezése.

¹⁹⁰ Tanulmányok/Földi Tamás-Ránki György: A Szovjetunió gazdasági segítsége az újjáépülő Magyarországnak/ 376. lap.

¹⁹¹ Kecskeméti Lapok 1945-ös számai.

vetőmag és ez elsősorban a felszabadító Szovjetunió segítségének volt köszönhető.

A termelési bizottság intézkedése révén hatásos növényvédelmi munka kezdődött a város határában. 1945. júniutól a termelési bizottság kezdeményezésére rézgálic gyárat állítottak fel a városban. A gyár 1 kg rézhulladékért 2 kg rézgálicot adott a termelőknek. Az üzem termelése naponta meghaladta az 50 mázsát és így sikerült biztosítani a szőlőtermés megmentését.¹⁹² A rézgálic gyár felállítása lehetőséget teremtett ahhoz, hogy az előző évekhez hasonlóan 1945-ben is nagymennyiségű gyümölcstermést sikerült elérni, ami nagyban hozzájárult a főváros ellátásához, és a város gyümölcsért különféle közszükségleti cikkeket is beszerzett.¹⁹³

A gyümölcsérés idején a városnak gondot okozott a vasuti teherszállító vagonok biztosítása. Az ország gyór vagonparkja nem tudott elegendő szállítóeszközzel rendelkezésre állni a gyümölcsszállításokhoz.¹⁹⁴

Az aratási és a cséplési munkák irányítása is a termelési bizottság feladata volt. Az MKP szervezete javasolta, hogy az aratási szerződéseket egységesítsék. A termelési bizottság az aratást végzőknek kilencedrészt állapított meg, amellyel a város gazdasági osztálya egyetértett, a nemzeti bizottság javaslatára.¹⁹⁵

¹⁹² Kecske-méti Lapok 1945. június 10.

¹⁹³ A Kecske-méti Lapokból többször kitűnik, hogy gyümölcsért Budapest cukrot és sőt, a tatabi és a dorogi bányászok szénét adtak, stb.

¹⁹⁴ A MÁV-al történt tárgyalások alapján az egész nyárra gyümölcsszállításra 250 vagon-t kapott a város. Ez kevés volt, ezért felhívták a termelők figyelmét, hogy a barackot lehetőleg pálinkának főzessék ki, mert értékesíteni nem tudják-Kecske-méti Lapok, 1945. május 31.

¹⁹⁵ KHB jegyzőkönyv, 1945. június 19.

Ügyelt a termelési bizottság arra is, hogy a cséplő-gép tulajdonosok gépeiket időben kijavíttassák. A cséplés idején valamennyi gép - összesen 58 - programszerűen dolgozott.¹⁹⁶

A nemzeti bizottság további harca a fasiszta
maradványok ellen

A fasiszta maradványok elleni harc a népi demokratikus rend megteremtésének központi kérdése volt, e harc sikeres megvívása nélkül még csak remélni sem lehetett, hogy a népi demokrácia intézményeit sikerül meggyökereszteni Magyarországon. A gazdasági újjáépítés, a közigazgatás és az egész közélet demokratizálása, az ország nemzetközi helyzetének megjavítása, stb., mind függvénye volt a fasiszta maradványok felszámolásában elért előrehaladásnak.

A fasiszta, nyilas maradványok elleni politikai és ideológiai harc szélességétől és mélységétől függött, hogy sikerül-e felrázni az addig közömbös és tétovázó tömegeket, sikerül-e világossá tenni az összefüggést egyéni sorsuk alakulása, a ránczudult nemzeti katasztrófa és a fasizmus között, sikerül-e szembefordítani őket a reakciós-fasiszta mult minden kísértetével és meggyerni a népidemokrácia számára.

"A németbéréne bitangok a bűnösök abban, hogy nincs vas, hogy nincs pénz, hogy a föld egyréese parlagon hever, hogy az ország széthullóban van, hogy Szegednek nincs kenyere... - írta Révai József. - A nyilasok elleni harc célja: felrázni, megszósítani a néptömegeket."

---

¹⁹⁶ Kecskeméti Lapok, 1945. augusztus 5.

Hyilvánvaló, hogy a kommunista párt a fasiszta maradványok elleni harcot is csak a demokratikus néptömegek támogatásával és szervezeteiknek, a nemzeti bizottságoknak a közreműködésével vívhatta meg.¹⁹⁷

Az országban sok nemzeti bizottság mutatott példát arra, hogyan kell kemény kézzel lesujtani a fasisztákra. A nemzeti bizottságok antifasiszta állásfoglalásai hiven kifejezték, a dolgozó nép demokratikus tömegeinek érzelmeit, akaratát. Hogy a nemzeti bizottságok jevarésze a fasizmus elleni harcot mennyire szívügyének tekintette, azt megmutatják gyakorlati intézkedéseik is, amelyeket öntevékenyen, saját hatáskörükben hoztak.¹⁹⁸

Az igazoló bizottságokon, népbíróságon tul, a kecskeméti kommunisták kezdeményezése nyomán a nemzeti bizottság 1945 márciusában felállította az internálótábort.¹⁹⁹

A tábor körlete a kecskeméti téglagyárban volt. Fennállása alatt mintegy kétezer internáltat őriztek benne. Közöttük a Magyar Nemzeti Szocialista Párt és a Nyilaskeresztes Párt volt tagjait, a délvidékről kitelepített sváb Volksbund tagokat, volt esendőröket, rongyosgárdistákat, német SS katonákat és egyéb népellenes bűnösöket.²⁰⁰

A tábor tagjainak csak kisebb része volt kecskeméti illetőségű, többségük más városokból és helységekből való.

¹⁹⁷ Balázs Béla i.m. 78.lap.

¹⁹⁸ Ugyanott 82.lap.

¹⁹⁹ A táborra vonatkozó adatokat Kovács Lajos /sz:1882. Kecskemét, Luther udvar 3.sz.alatti/, valamint Lajos Imre /sz:1889. Kecskemét, Cigány János u.34.sz.alatti/ lakosoktól gyűjtöttem. Lajos Imre a tábor felállításától számítva nyolc hónapon át volt annak parancsnoka.

²⁰⁰ Kovács Lajos visszaemlékezése.

Az internáltakat rendszeres munkára fogták,üzemekben dolgoztak, romokat takarítottak, az erdőkben fát termeltek ki. A munkahelyekre naponta zárt rendben vonultak, fegyveres őrizet kíséretében. A munkára vonulók csoportjának élén általában a legnagyobb bűnös vitt táblát, melyen a következő szövegek voltak: "Eddig romboltunk,most építünk!", vagy "Mi vagyunk a magyar dolgozó nép ellenségei", "Hitler barátai voltunk, ide jutottunk!", stb.²⁰¹

Az internáltak nem szerettek dolgozni. Sokan betegséget színleltek és kórházi gyógykezelést igényeltek.A Kaszap utcai ideiglenes kórház látta el a lágert gyógyszerekkel, s az gyógykezelte őket. A magukat betegnek tettető bűnözők tömegesen lepték el a kórházat. A közvélemény emiatt "fasiszta szanatórium" gúnynévvel illette.²⁰² A kórházban polgári ellátásban részesültek. Védőügyvédjeiknek szabad bejárásuk volt hozzájuk, akik a népbíróságról megszerezték az ellenük kiállított vádiratokat és azoknak sokszor az eredeti példányai is megtalálhatók voltak náluk.²⁰³

A kommunista párt protestált a kórházi jósors,az okatlan szanatóriumi üdülés miatt. A Kecskeméti Lapok többször felemelte szavát, elítélte a népbűnözőkkel való jótékony bánásmódot: "A Kaszap utcai kórházban mindjárt meglepetésnek a portácsi padon az egyik politikai elítéltet találtuk. Közvetlen a bejáratnál, minden őrizet nélkül, lábait keresztbe rakva úgy ült ez a nyilas elítélt,mintha ő lenne a kórház főorvosa."²⁰⁴ A cikk megállapította, hogy a tíz-tizenkét ágyas

²⁰¹ Lajos Imre visszaemlékezése

²⁰² Kalász László visszaemlékezése.

²⁰³ Kovács Lajos visszaemlékezése.

²⁰⁴ Kecskeméti Lapok 1945.aug.2.:Újjé, a foglyoknak nagy-szerű c. cikke.

kórterekben, a polgári betegekkel együtt üdültek az elmúlt 25 év nemzetvesztő bűnösei. Elítélt felsőházi tagoktól kezdve a reakciós villanygyári igazgatóig ott lehetett megtalálni a társadalom bűnözőit." Pissamára vetkőzve, jobbnál-jobb irodalmi termékek, finom hus és gyümölcsfélék tarkítják az ágy melletti székeket. Felügyelet semmi."

Az ujság követelte, - hogy akkor, amikor a város igazán beteg lakosainak többsége helyszűke, kötszer és gyógyszer hiány miatt nem kap kórházi kezelést - szüntessék meg ezt az áldatlan állapotot. Továbbá tiltakozott az ellen, hogy a kórházat okkal és ok nélkül Szálasi és nyilas hordáit kiszolgáló bűnözők vegyék igénybe. Felvetette a népbíróság felelősségét is. Emlekeztetett arra, hogy az ellenforradalmi rendszerben a kommunista vértanúk súlyos tüdőbajjal és egyéb betegségekben szenvedve fetrengtek sárkáikban, de semmiféle orvosi kezelésre lehetőséget nem kaptak.

A táborban uralkodó állapotok is hasonlatosak voltak a "szanatóriumhoz". Keserűen állapította meg a lap, hogy szalonnát, sonkát, vaját, mézet esznek a téglagyár internáltjai, amikor az ország újjáépítésében dolgozóknak alig akad betevő falatjuk.²⁰⁵

Az élelmiszer csomagok bejuttatását a táborba hatósági rendelkezés biztosította, a táborparancsok kötelesek voltak engedélyezni, hogy hetenként 1 db 5 kg-os csomagot kaphasson az internált.²⁰⁶

A Kecskeméti Lapok felháborodottan tiltakozott a magyar

---

²⁰⁵ Kecskeméti Lapok 1945. június 22. "Szalonnát, sonkát, vaját, mézet esznek a téglagyár internáltjai c. cikke.

²⁰⁶ Lajos Imre visszaemlékezése.

dolgozók nevében a táborban élők fényűző életmódja miatt. "A magyar munkásság rendkívüli nehézségek és nélkülözések közepette dolgozik, már annak is örülne, ha a mindennapi kenyerét biztosítani tudná, az országot eladó bitangokra pedig ráavasodik a szalonna!"²⁰⁷

Az internáltak között több kisember; az üzemi munkásoktól a nincstelen kisparasztig megtalálható volt, akik áldozatul estek a nyilas demagógiának, elhitték a hazaárulók hazug propagandáját.²⁰⁸ Ismeretes, hogy a nyilasok a szegény nép megtévesztésére kormányellenes megnyilvánulásaikkal igyekeztek érdekkörükbe vonni és felkelteni azok figyelmét, akiket szociális problémáik megoldása sürgetett.

A nyilas és más nemzetiszocialista képviselők élesen kormányellenes megnyilatkozásai /1939-41-ben/ négy kérdés köré csoportosultak. Birálják a kormány - szerintük - nem eléggé németbarát külpolitikáját /ebben az időben küldi Teleki két levelét Hitlernek, amelyekben közli: Magyarország egy Lengyelország elleni katonai akcióban nem támogatná aktívan Németországot/. Támadják a kormányt a második zsidótörvény "lassu és következetlen" végrehajtása miatt. Ellenjárnak minden, a meggyengült demokratikus és szociáldemokrata ellenzék elleni kampányban. Végül: mindezt a különböző szociális részproblémák nagyhangú, demagóg feszegetésével kerítik körül. Kihasználva a kisgazdapárti és szociáldemokrata ellenzék defenzív, "óvatos", az uralkodó köröket és a kormányt "elriasztani nem akaró" magatartását, a szociális kérdéseket szinte kisajátítják.²⁰⁹

²⁰⁷ Kecskeméti Lapok 1945. június 22.

²⁰⁸ Lajos Imre visszaemlékezése.

²⁰⁹ Lackó Miklós: Nyilasok, nemzetiszocialisták 1935-1944. Kossuth 1966. 186. lap.

A nyilas"fogások áldozatai; akik kiábrándultak mind a kizsáka, mind a szociáldemokrata párt politikájából, számításukat az ezeknél erősebben hangoztató, felemelkedést hirdető eszmékkel keresték. Így kerültek egy helyre a nagy nép-bűnösökkel például Sárközi József kormányfőtanácsossal, Sós Pál tanácsossal, Horváth József, Seres József volt rongyosgárdistákkal, Farkas Ferenc nyilasvezérrel, stb., az internáló táborba.

Az a tény, hogy a kecskeméti internáltak között több munkásember is volt először nem a Kecskeméti Nemzeti Bizottságnak, hanem Erdei Ferenc belügyminiszternek tűnt fel, aki 1945. szeptemberében személyesen megvizsgálta a fogvatartottak nacionáléját és azonnal kiengedett közülük 25 szegény-parasztot.²¹⁰

A többi őrizetes a népbíróság előtt felelt tetteiért. Kisebb részük a kecskeméti, többségük bűnügyét Budapest és más városok népbírósága tárgyalta.²¹¹

A tábor 1947-ig állott fent. A nemzeti bizottságnak a tábor megszervezésével az volt a célja, hogy az újjáépítésben résztvevő becsületes emberek közül kizárja a becsületlen bűnösöket, hogy a fasizmus mérge ne fertőzze, ne hátráltassa az új élet kibontakoztatását, elkülönítse és megbüntesse azokat, akik segédkezet nyújtottak ahhoz, hogy hazánk a német fasizmus járszalagjára került.

A nemzeti bizottság ennek a célkitűzésnek jelentős mér-

---

²¹⁰ Kecskeméti Lapok 1945. szeptember 25.

²¹¹ Lajos Imre visszaemlékezése szerint a tábor állandó létszáma 1200 körül volt. Parancsnoksága idején 80 német SS katona is volt a táborban; fiatalkoruk is voltak ott. A népbíróság a tárgyalások folyamán a fiatalkorukat felmentette. Azokat Bánó Mihály rendőrfőkapitány rendelkezésére kellett internálni.

tékben eleget tett, bár e törekvésében akadályozta a reakció, amely a koalíció jobbszárnyától támogatást kapva különböző uton-módon igyekezett védelmére kelni az internált - azok közül is a nagyobb - bűnösöknek.

A törvényhatósági bizottság megalakulása

Az ideiglenes kormány 1945. január 4-i rendeletében intézkedett; - felhívással fordult a községi, járási, városi és törvényhatósági nemzeti bizottságokhoz, hogy alakítsák ujja az önkormányzati testületeket, mint ideiglenes községi és városi képviselőtestületeket és törvényhatósági bizottságokat. A felhívás kimondta, hogy a nemzeti bizottságok, mint a demokratikus pártok helyi szövetségei, politikai szervek, tehát maguk ne illesszék be a közigazgatás szervezetébe.²¹²

A kormányrendelet értelmében a nemzeti bizottság Keeskeméten is hozzáfogott a törvényhatósági bizottság megszervezéséhez. Január 22-i ülésén megtárgyalta az újjáalakítással kapcsolatos feladatokat,²¹³ határozatot hozott, hogy abban minden demokratikus párt arányos képviselést nyerjen.²¹⁴

A nemzeti bizottság határozata értelmében az ideiglenes törvényhatósági bizottságba 75 rendes és 15 póttagot kellett választani. Az ülés határozatában foglaltakat, jóváha-

---

²¹² 20 év. Tanulmányok a szocialista Magyarország történetéből/Szamel Lajos: A Magyar Népköztársaság állam-szervezetének kialakulása és fejlődése/Kossuth 1964. 318-319 lap.

²¹³ KHB jegyzőkönyv, 1945. január 22.

²¹⁴ A minden demokratikus párt fogalma alatt csak a három megalakult pártot érti. "MKP, SzDP, FKGP"

gyás végett felterjesztették a főispánhoz.²¹⁵

A főispán módosította a javaslatot, így a törvényhatósági bizottságnak 85 rendes és 15 póttagja lett, az alakuló ülés 1945. február 13-án volt.²¹⁶

Az újjáalakuló ülésen a főispán és a politikai pártok képviselői beszédeket mondtak, de a törvényhatósági bizottság mint testület még nem funkcionált, továbbra is a nemzeti bizottság intézkedései voltak mérvadások a közigazgatási munkát illetően, egészen 1945. május 20-ig. Az újjáalakult képviselő testület közben számbelileg is és politikai összetétele szempontjából tovább változott, időközben kibővítettek a nemzeti parasztpárt és a polgári demokrata párt képviselőivel. Az öt politikai párt mellett közben helyet kapott a törvényhatósági bizottságban a szakszervezet is. A képviselőtestület összetétele így az alábbiak szerint alakult: Az MKP, az SZDP és az FKGP 20-20, az NPP 10, a PDP 8, a szakszervezet szintén 8 képvisellel vett részt a törvényhatóságban. A korábban módosított főispáni javaslat ekkor már nem dominált. A törvényhatósági bizottság ilyen elvek alapján való összeállítása megfelelt a tényleges erőviszonyoknak, bár a kommunista pártnak még nem voltak nagy tömegei, de a koalícióban vezető tekintély volt, a többi pártok úgy jellemezték, hogy nem mennyiségi, hanem "minőségi" pártnak tart-

---

²¹⁵ Január 25-én iktatták be hivatalába Márkus Ferenc főispánt. "Fest vármegye és Kecskemét főispánja" címmel. A főispáni hivatalba benyújtott nemzeti bizottsági határozat módosult, a törvényhatósági bizottságban helyet kapott az egyházak képviselője, az orvosi és ügyvédi kamara képviselője és a termelési bizottság egy tagja.-Kecskeméti Lapok 1945. január 28.

²¹⁶ Kecskeméti Lapok 1945. február 15.

ja magát.²¹⁷ A "minőségi" jelző a kommunistáktól származott elsősorban, tőlük tanulták el a többi pártok.

Az arányosítás a többi politikai pártokra nézve is megfelelő volt, azt maguk is elismerték.²¹⁸ Semmiféle nyoma nincs annak, hogy bármelyik párt is sérelmezte volna a kommunista párt részvételi arányát, ugyyszintén az SzDP és a FKGP képviselőt sem.

A pártarányok érvényesültek a törvényhatósági kigyűlés²¹⁹ összehívásában is. A május 30-án tartott második ülésen a törvényhatósági bizottság megerősítette a polgármestert és megválasztotta a kigyűlést.

Ebbe három kommunista, három szociáldemokrata, három kigazda, két parasztpárti, két polgári demokrata, három szakszervezeti képviselőt választottak.²²⁰

---

²¹⁷ Bózza János /sz:1888, a munkásmozgalom kecskeméti veteránja, Kecskemét, Kisfaludy utca 25.sz.alatti lakos/ visszaemlékezése szerint: "A felszabadulás után minden párt elismerte a mi pártunkat. A mi pártunknak volt a legnagyobb tekintélye. Kezdetben nem törekedtünk széles tömegpárt lenni."

²¹⁸ A novemberi választásokon a reakció a kigazdapártot juttatta Kecskeméten is a legtöbb szavazathoz. A választási eredményt nem lehet realinak elfogadni a kigazdapárt tekintetében. A többi pártoknál azonban a választási arányok megfelelőek voltak. Az 1945-ös választások végeredménye Kecskeméten: MKP 10 százalék, SzDP 13.2, FKGP 72.4, NPP 2.3, PDP 2.1 százalék.

²¹⁹ A kigyűlés tagjai: Safranko Emánuel, Sztraka József, Cinna Ferenc -kommunisták. Kovács Jenő, Kara Balázs, Pekete Sándor -SzDP, dr. Révész László, dr. Szabó Ferenc, Reismann Andor -FKGP, Kovács László, Szabó Gyula NPP, dr. Nagy László, dr. Kisasszony Kázmér PDP, Pejős Béla, Székely János, Kovács Gábor -szakszervezet. - Az 1945.május 30-án megtartott kigyűlési jegyzőkönyvből./Állami Levéltár, Kecskemét/

²²⁰ 1030/1945.M.E.sz. rendelet 35. paragrafusa alapján.

A közigazgatási bizottság megválasztása is hasonló elvek alapján történt, ugyancsak az igazoló választmány, a pénzügyi szakbizottság, a jogügyi szakbizottság, az építészeti és szabályozó bizottság, valamint a számonkérő szék és a községi iskolaszék.²²¹

A közigazgatási munka tehát május 30-ra átment a lassan regenerálódó önkormányzati testület kezébe. A közigazgatás felvette régi szervezeti formáját, de a réginél sokkal demokratikusabb összetételben alakult újjá.²²² A nemzeti bizottság ezután nem foglalkozott közigazgatási kérdésekkel.

---

²²¹ Kögyülési jegyzőkönyv 1945. május 30.

²²² A törvényhatósági bizottság 86 tagjából 48 munkás és 14 kis- és középparaszt volt. -Kögyülési jegyzőkönyv.

III. Fejezet

Agrárforradalom Kecskeméten

A demokratikus vívmányok legdöntőbb feladata a földreform megvalósítása volt. Ettől függött alapvetően az ország demokratikus fejlődése. A földreform sikere alapfeltétele volt olyan politikai viszonyok megteremtésének, amelyek között eredményes küzdelem folyhatott a szocialista vívmányokért, a proletárdiktatúráért. A munkásság és a parasztság szövetsége nélkül nem képzelhető el proletárdiktatúra. A munkásság pedig csak úgy tehetett igazi szövetségesévé a dolgozó parasztságot, ha segítette annak politikai és gazdasági felemelkedését. Ezért kapott különös hangsúlyt Magyarországon a földreform.

Kecskeméten, az országos viszonyoktól eltérően a gazdag "kulákréteg" mellett még egy hatalmas földbirtokos volt: a város.

"Ott, ahol a parasztság a felszabadított földesuri földek birtokába úgy jutott, hogy nem tekintettek arra, hogy milyen volt a feudalizmusban kialakult /Többé-kevésbé rendi jellegű rétegződése, foglalkozás, parcellázás, földosztás útján/, ott egészségesebb: "amerikaiasabb" volt a fejlődés, szélesebb bázison, a földbirtok bizonyos egyenlősítése alapján ment végbe az osztálytagozódás./Például Kecskeméten, Nagykőrösön, részben Kiskunhalason, stb/."223

"Persze az alföldi mezővárosok agrárfejlődésének ezt az "amerikai" jellegét csak fölöttébb feltételes viszonylatban szabad értelmezni."224

²²³ Révai József: Válogatott történelmi írások 55. lap.

²²⁴ Ugyanott.

Amerikai utról itt is csak idézőjelben lehet beszélni, az itteni viszonylag szabadabb fejlődés csak egy bizonyos lokális módosulása az általános agrárfejlődés porosz útjának.²²⁵

Kecskemét évtizedek óta végezte a földreformot, összevásárolta a nagybirtokokat és azokat alkalmas időben parcellázta az arra érdemes kecskeméti földműveseknek.²²⁶

1800-tól 1913-ig Ballószögön, Urihegyen, Urréten, Ágasegyházán, Borbáson, Szentkirályon és Alpár pusztákon parcellázásra került közel 9 ezer katasztrális hold. 1920-tól 1937-ig Monostorfalván, Lakiteleken, Bugacmonostoron, Koháriszentlőrincen, Kisnyirben és Miklóstelepen pedig több mint 9 ezer holdat parcelláztak. Így is keletkeztek önálló, törpe- és kisbirtokok százai, tulajdonosaik keze alatt vált a sivár futóhomok aranyhomokká.²²⁷

Az erdő és legelőterület leszámításával - a tényleges viszonyok ismeretében megállapíthatjuk, hogy a város határának 85 százaléka kisbirtokosok és törpebirtokosok használatában áll. Ezek nagyrésznél, több mint a felénél 10 holdnál kevesebb földje van, s a maga kis földjén megvalósítja az egy birtok egy család elvét. Az egész család apraja-nagyja részt vesz a munkában, megfeszített erővel dolgozik, hogy

---

²²⁵Ugyanaz 57. lap.

²²⁶KHB jegyzőkönyv. 1945. április 4.
Bugacot 1868-ban, Kishugacot 1901-ben, Koháriszentlőrincet 1907-ben vette meg a város./Pest-Pilis-Solt Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogu város Adattára 1939./

²²⁷Adattár i.m. 296. lap.
Az 1930-as népszámlálási adat alapján 100 holdon felelő birtokos 89, 10-100 hold közötti 2405, 1-10 hold közötti 3123, és egy holdon aluli 827 volt. Csak három birtok haladta meg az ezer holdat, közülük kettő 3 000 holdat tesz ki, egyházi birtok, a harmadik a város

a gyenge minőségű földek megadják a mindennapi kenyerét.²²⁸

A Révai által megállapított és időzójelben használt amerikai jellegzetes tehát csak ennyiben és csakis ennyiben lehet értelmezni. Révai maga is hozzáteszi, hogy "Koresok ezek az elemek, nyomorodottak, felemésztettek, viszonylagosak, mindazonáltal az amerikai fejlődéstípus, a szabadföldön folyó kapitalista fejlődés nyomait mutatják."²²⁹

A földreform rendelet megjelenése előtt már megtalálhatók Kecskeméten a nyomai annak, hogy a helybeli földmunkás-ság várta a földosztást. A Kecskeméti Lapok 1945.március 8-i száma "egy viharvert, de erős hitű kecskeméti földművelő" aláírással megjelent a "Földhözjuttatandók tizparancsolata", című cikk, amely tartalmazta a földek kiosztásának követelését és azoknak a birtokbavétel után való megbecsülését.

A kommunista párt kecskeméti szervezete 1945.március 15-én nagygyűlést rendezett,²³⁰ melynek előadói Révai József és Molnár Erik voltak. A szónokok a külpolitikai helyzet kedvező alakulásáról és a felszabadult ország belpolitikai viszonyairól szóltak részletesen.²³¹

---

²²⁸ Adattár i.m. 299. lap.

²²⁹ Révai i.m. 55.lap.

²³⁰ A Kecskeméti Lapok 1945.március 16-i száma "Ahol a munkáosztály egységes, ott a demokrácia ügye győzedelmeskedik" címmel közölte a beszédek teljes szövegét.

²³¹ "A külföldi viszonyok kedveznek a magyar demokráciának. Ki meri feltételezni, ki olyan örült, aki azt meri hinni, hogy nálunk a nagy Szovjetunió térszomszédságában akkor, amikor ebben a háborúban a népek szabadságának gondolata diadalmaskodott, akkor nálunk visszatérhet Orgovány szelleme?" - Révai fenti kijelentései, bár országos jelentőségűek voltak, a kecskeméti nincstelen és törpebirtokossághoz és kispolgársághoz szóltak elsősorban. A héjjasivánok és franciakissek által negyedszázadon át elnémított, megfélemlített nép bizdítására szolgáltak, akik tartottak minden új-tól, bizalmatlanokká váltak, nehezen hittek a kibontakozásban. Többségük óhajtotta a demokráciát, de félt a reakciótól, mert túl frissek voltak még a fasizmustól kapott emlékei.

A belpolitikai kérdések között Révai József sürgette a földigénylő bizottságok megalakítását és hangsúlyozta, hogy demokratikus előrehaladásunkat úgy kell siettetni, hogy a reakcióval való leszámolás egyszer s mindenkorra megtörténjen. "Nem elég a reakciót politikailag elszigetelni, -mondotta. - Aki akasztófát érdemel, annak az jár, aki börtönt, az börtönt kapjon. De gazdaságilag is tönkre kell tenni, ki kell húzni a lába alól a talajt úgy, hogy fel ne tápáskodjon. -Ezt jelenti a földreform."²³²

A szónok felszólította a hallgatóságot, hogy támogassa a kommunista pártot ebben a harcban. Felhívta a figyelmüket, hogy késedelem nélkül, semmire sem várva, még a törvény elfogadására sem, - alakítsa meg az érdekelt parasztság mindehhol a falvakban a földigénylő bizottságokat. Kezdje meg a földigénylők összeírását, az igénybeveendő földek felírását, készítsék el a nagybirtok felosztásának a kiigénylési tervezetét." Alakuljanak meg megyeszerte, országszerte a földigénylő bizottságok, hogy a kormányt támogathassuk a földreform végrehajtásánál és hogy legyenek olyan népi szervek, amelyek megtörik a szabotálást, ha az felütné fejét a földreform végrehajtásánál.²³³

Révai József tehát még a kormány által el nem fogadott, de már kidolgozott - a magyar történelem legradikálisabb-földreformja mellett szállt síkra, sürgette a végrehajtását forradalmi módon.

Egy másik kecskeméti nagygyűlés szónoka Szeder Ferenc a szociáldemokrata párt országos titkára 1945. március 20-án a már kormányrendeletté vált földreformról a következőképpen

---

²³² Kecskeméti Lapok 1945. március 16.

²³³ Ugyanaz.

nyilatkozott:

"Mi szociáldemokraták állandóan napirenden tartottuk ezt a kérdést /a földreformot/ évtizedek óta. Sürgettük ennek az ezer esztendőös földnek a radikális módon való elintézését. Ennek a gondolatnak a jegyében alkottuk meg 1930-ban azt az agrárprogramot, amelynél tökéletesebb nem született meg eddig egyik pártnál sem."²³⁴

Szeder szavaiból világosan kitűnt, hogy a szociáldemokrata párt jobboldala az ideiglenes kormány által elfogadott földreform törvényt nem tartotta jónak. Az 1930-as SzDP földprogramot föléhelyezte az 1945. március 17-én elfogadottnak.

Pedig ismeretes, hogy a szociáldemokrata párt 1944. december 21-én az ideiglenes nemzetgyűlésben általánosságban lezögezte egyetértését a földreform szükségességével kapcsolatban.

"A szociáldemokrata párt hosszas viták után 1930-ban, a földkérdésben részletes, alapos programot dolgozott ki. Ma is ennek a programnak az alapján állunk. Sem elvenni, sem hozzátenni ehhez nem akarunk. Ez a lényege, legfontosabb része a mi programunknak." A nemzetgyűlésben tett nyilatkozat után azonban a szociáldemokrata párt sokáig hallgatott. Nem szólt bele a leendő földreform rendelet kialakításáért folytatott vitába, nem tett konkrét javaslatokat. Hallgatását a földművelésügyi miniszternek 1945. január 25-én, a nemzeti parasztpárt gyűlésén elhangzott bejelentése törte meg. Ebből ugyanis megtudták, hogy két politikai párt programja alapján már elkészült a földreform törvényjavaslata, s rövidesen a Minisztertanács elé kerül megvitatásra. Ezután a szociáldemokrata párt

is szükségesnek tartotta, hogy hallassa szavát a földreformmal kapcsolatban. De ahelyett, hogy kidolgozott javaslatot terjesztett volna elő, még ekkor is csak azt sérelmezte, hogy a miniszter nem hivatkozott a szociáldemokrata párt 1930-ban elkészített agrárprogramjára.²³⁵

A szociáldemokrata párt 1930-as agrárprogramja valóban tartalmazott hasznosítható elvi megállapítást. De az a tény, hogy a szociáldemokrata párt a program egészét minden módosítás, minden kiegészítés nélkül - pl. a végrehajtás módozataira vonatkozóan - 1945-ben is maradék nélkül érvényes földreform javaslatként kezelte, arra enged következtetni, hogy 1945 nagy történelmi fordulóján sem értették meg a parasztkérdés döntő jelentőségét. Nem értették meg, hogy a parasztkérdés megoldása a hatalmat megragadni igyekvő munkásosztály legdöntőbb feladata, amelyet sem hangos szavakkal, sem félmegoldásokkal elintézni nem lehet.²³⁶

Szeder az említett kecskeméti nagygyűlésen még csak szóba sem hozta a nemzeti parasztpárt által készített földreform tervezetet. A földosztás helyett a nemzeti hadsereg szervezését sürgette.

A kecskeméti földéhes parasztság az MKP forradalmi földreform irányzata mellé állt. A kommunista pártszervezet kezdeményezésére a nemzeti bizottság március 25-re földigénylő nagygyűlést hívott össze a színházba.²³⁷

A nagygyűlést megelőzőleg azonban a nemzeti bizottság előkészítő ülést tartott, melyen megszületett a földigénylő

---

²³⁵ Földreform 1945. Tanulmány és dokumentum gyűjtemény. Kossuth 1965. 37. lap.

²³⁶ Ugyanaz 38. lap.

²³⁷ Kecskeméti Lapok 1945. március 26.

bizottság felállításának tervezete. Az ülésen Básti Ágoston bejelentette, hogy megjelent az ideiglenes kormány 600/1945. M.E.sz. rendelete, a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földművesnép földhözjuttatásáról. Kifejezte óhaját a földreform munkájának azonnali megindítására. Kérte a földigénylő bizottság felállítását, a földigénylők összeírásának azonnali megkezdését. Bejelentette azt is, hogy a kormányrendelet kivonata 20 ezer példányban már megjelent Kecskeméten, "amelyből 6 ezer példányt a Kecskeméti Lapok legközelebbi számához csatolnak, a többi pedig a kerületvezetők útján osztják szét". Javasolta, hogy a nemzeti bizottság hívja össze a földigénylők nagygyűlését, ahol megválasztásra kerül a 30 tagu földigénylő bizottság.²³⁸

A nemzeti bizottsági ülést követően a Kecskeméti Lapokban felhívás jelent meg, miszerint "földet vagy szőlőt igényelhet minden földmunkás, cseléd, kapás, kertész, tanyás, feles, árendás, akinek nincs annyi földje, hogy családjával békeidőben megéljen."²³⁹

Március 25-én, délután 3 órakor a kecskeméti színház fennállása óta először telt meg szegényparasztokkal. A nagygyűlésen a földművelésügyi miniszter megyei megbízottja ismertette a földreform rendeletet, melyet igen forró hangulat fogadott.²⁴⁰ Megválasztásra került a 30 tagu földigénylő bizottság, - elnöke Virág Imre, a kisgazda párt tagja lett. A bizottságban mind az öt politikai párt képviselője helyet kapott, egyenlő arányban minden pártból 6 tag.²⁴¹

²³⁸ Földreform, i.m. 241.lap.

²³⁹ Kecskeméti Lapok 1945. március 26.

²⁴⁰ Básti Ágoston visszaemlékezése.

²⁴¹ Kalász László visszaemlékezése.

A földigénylő bizottság felhívása nyomán tömegesen jelentkeztek az igénylők. A jelentkezésekről a Kecskeméti Lapok április 1-én színes tudósításban számolt be: "Megnüveljük a földet, ha kell a tiz körmünkkel is", címmel.²⁴²

A nincstelen, földnélküli családok száma, -akik mezőgazdasági munkakörben dolgoztak, - felül volt a kétezren és 3600-an voltak olyanok, akiknek a birtoka 1-5 hold között volt. Az 5 és 10 hold közötti családok száma 1542.²⁴³

Széles volt tehát a földet várók táborra. A felosztandó földbirtok is rendelkezésre állt, hiszen a városnak 47 526 kh föld volt a tulajdonában.²⁴⁴

Szükséges azonban megjegyezni, hogy a város határában fekvő 163 ezer holdas területből csak 87 661 kh szolgált szántóul. A rét és legelőterületek, nádasok, erdők 53 000 holdon feküdtek, a szőlőterület pedig 12 000 holdat tett ki.²⁴⁵

Mindezek mellett jelentős volt az u.n. kulákgazdaságok száma: -1700.²⁴⁶

A történelmi osztoskodás április 1-én, -husvét vasárnapján kezdődött. Az első tulajdonosok ekkor vették végleges és jogos tulajdonukba Héjjas István 600 holdas Borbás pusztai birtokát.²⁴⁷ Ezzel egyidőben Ballószögön, Kerekegyházaán, Városföldön és Helvéciaán is megjelentek az "örökösök".

---

²⁴²Földreform, i.m. 243. lap.

²⁴³Országos Mezőgazdasági Adatfelvétel, Kecskemét thj város adatai 1935./KSH Bács-Kiskun megyei Igazgatósága/

²⁴⁴Adattár i.m.296.lap.

²⁴⁵Ugyanott.

²⁴⁶Országos Mezőgazdasági Adatfelvétel i.m.

²⁴⁷Kecskeméti Lapok 1945. április 5.

A földosztás kezdeti lendülete azonban gyors megtorpanásba torkollott. Pedig a földreform gyorsasága és sikere attól függött, tudja-e biztosítani a kommunista párt a nemzeti bizottság által a koalíciós pártok cselekvési egységét.

A pártok között a földosztás első napjától kezdve nézeteltérések voltak, ami hátráltatta e nagyjelentőségű munkát. A földreform végrehajtása ügyében tartott pártközi értekezlet április elején viharos összecsapások színhelye volt. A kommunista és a nemzeti parasztpárt képviselőin kívül nem volt párt, amelyik támogatta volna a földosztást, különféle kibuvókat kerestek és oktalannul hibáztatták a földigénylő bizottságot. A földigénylő bizottság szociáldemokrata tagjai valamennyien visszaléptek a bizottságból, amelynek okát a legtalálékosabban Kovács Jenő, az SzDP kecskeméti szervezetének elnöke fejtette ki: "Nem tudom hol a hiba, de meg kell állapítanom, hogy ez a hiba egészen elidegenítette a pártokat egymástól. Mince meg az összetartás, én magam sem vagyok informálva... Nem kényszeríthetek senkit olyan munka végzésére, melyet nem végez szívesen."²⁴⁸

Az igazi ok Kovács Jenő mondatainak utolsó részéből tűnik ki. Az SzDP kecskeméti szervezetének vezetősége nem értett egyet a radikális földreformmal.²⁴⁹

A szociáldemokrata párt vezetőségével a földosztás kérdésében egy követ fujt a polgári demokrata párt is. A párt elnökének szavait idézve: "Dr. Nagy László fejezte ki aggodalmát amiatt, hogy a földreform végrehajtásának nincsenek meg a feltételei: nincsenek végzett és felvilágosodott embereink

---

²⁴⁸ Földreform i.m. 287. lap.

²⁴⁹ Kalász László visszaemlékezése.

és itt Kecskeméten a földbirtok viszonyok nem is voltak rosszak.²⁵⁰ Ugyanannak a pártnak egy másik képviselője szerint: "Földet osztottak olyan helyen, ahol a földigénylő bizottság egyetlen tagja sem volt jelen. Birtoklevelet adtak olyan egyének kezébe, akik arra nem voltak jogosultak. Olyanok kapták a földet, akik politikailag nem egészen megbízhatók. Paraszkodtak és kérdezték: Mi kapunk szőlőt vagy földet, de lo pengőnk sincs, miből fogjuk megművelni?"²⁵¹

A két párt képviselőinek véleménye tehát azt példázta, hogy Kecskeméten a földreform rendelet nem egyesítette a pártok politikai érdekeit, hanem polaritást eredményezett. Ez az érdekkülönbség azonban teljes politikai szövetséget eredményezett a kommunista és a nemzeti parasztpárt között, nagy erőfeszítéseket tettek együtt annak érdekében, hogy a földigénylő bizottság sikeresen folytathassa tevékenységét. A kisgazda párt akkor még nyílt fórumon nem támadta a földreformot, de a tanyavilágban olyan hatásos ellenpropagandát folytatott, melynek eredményeként "nem sikerült mindig rábeszélni az agrárproletárt arra, hogy fogadja el a földet".²⁵²

A kommunista és nemzeti parasztpárt pártnapok és tanyagyűlések egész során magyarázta a parasztságnak, hogy a nemzetközi helyzet alakulása kedvező, a Szovjetunió nemzetközi tekintélye nagyra nőtt, nyugati beavatkozástól nem kell tartani. Különböző is a szövetséges hatalmak maguk követelik Magyarországon a demokratikus intézkedéseket. Az agitáció hatására a szegény és kisparaszság elszánttá és bátor cselekedetek végrehajtójává vált.²⁵³

²⁵⁰ Földreform i.m. 286. lap.

²⁵¹ Ugyanaz 287. lap.

²⁵² Kalász László visszaemlékezése

²⁵³ Básti Ágoston visszaemlékezése.

Példák sokaságát lehetne felsorolni arra vonatkozólag, hogy a felvilágosító munka után maguk a parasztok védtek meg a földreform rendeletet. Például: 1945. május-én Helvécián a Grüssner család 500 holdas szőlőjének a felosztásakor a szőlőtelep központjában megjelent három angol személygépkocsi. Az egybegyűlt földosztó parasztok előtt Grüssner képviselője kijelentette, hogy a birtokot nem lehet felosztani, mert az angol érdekeltségű.²⁵⁴ Kitűzték a birtok négy sarkára az angol zászlót, de a földre éhes nép azokat széttepte és a birtokot felosztotta.

Számtalan kisebb megmozdulás volt a pusztákon, amelyeket az ujjgazdák maguk szereltek le.²⁵⁵ A földosztást nem lehetett megakadályozni, azok a politikai viták, amelyek a nemzeti bizottságban folytak, áthelyeződtek a tanyavilágba, ahol egyértelmű állásfoglalások születtek. Ehhez természetesen hozzájárult az üzemi munkásság segítsége is, mert a kommunista párt a nyestelen és kisbirtokos parasztság érdekében az üzemek munkásaihoz fordult, akik szinte éjt nappallá téve járták a tanyavilágot és vitték a párt felvilágosító szavát. Így a párt befolyása és tekintélye megnőtt a tanyavilágban.²⁵⁶

---

²⁵⁴Grüssner egyik leányát egy Gordon nevű angol tábornok vette feleségül. Ennek nyomán azt híresztelték, hogy Grüssnerék is angol állampolgárok, ezért hivatkoztak arra, hogy birtokukat nem lehet felosztani. -Kovács Lajos visszaemlékezése.
Grüssnerék megmozgatták az angol követséget, amely többször járt Veres Péternél és járt nálam is, hogy ez a birtok megmaradjon a Grüssner család kezén.
-Földreform 447.lap.

²⁵⁵Az ujjgazdák elzavarták a Klábertelepi borpincétől Zalczer Mór, miskolci bornagykereskedő képviselőit, akik a volt pincetulajdonossal kötött megállapodásukra hivatkozva 6 ezer hektóliter ürtartalmu hordót akartak elszállítani. -Kovács Lajos visszaemlékezése.

²⁵⁶Básti Agoston visszaemlékezése: "Több mint 400 üzemi dolgozó sietett segítségünkre a földosztáskor."

Nem sikerült tehát a koalícióba befurakodott reakciónak megakadályozni a földosztást. A kommunista párt kihasználta az érdekelt parasztság kedvezőre fordult hangulatát és meggyorsította a földosztás ütemét. 1945. május 20-ra Kecskeméten befejeződött a földreform,²⁵⁷ melynek keretében 2431 igényjogosult jutott földbirtokhoz. A felosztott birtokterület 28 ezer holdat tett ki. A föld megoszlása az igényjogosultak között a következőképpen alakult: 0-5 hold közötti földet vagy szőlőt kapott 2195 család, 5-10 hold területből részesült 1170,15 holdas területet kapott 66 család.

A földhözjuttatottak közül a földreform megkezdése előtt gazdasággal nem rendelkezett 290, ami egyben azt is jelenti, hogy a földreform során főleg a törpe és a kisgazdaságok területe növekedett meg.²⁵⁸

Ugyanakkor az 5 és 20 kh-s gazdaságok száma az 1945 előtti 2765-ről 3624-re emelkedett.²⁵⁹

Ha a népidemokratikus forradalmunk vonatkozásában elismerjük, hogy kezdettől fogva - ha az elmaradt polgári demokratikus vívmányok pótlásának igényével indult is - több volt mint polgári demokratikus forradalom, ekkor ez a tény természetesen jelentkezett és hatott a felszabadulás utáni időszak egyik legelső, legátfogóbb intézkedése, az agrárkérdés megoldásánál is.²⁶⁰

---

²⁵⁷ Kecskeméti Lapok 1945. május 21.

²⁵⁸ Földreform 1945. 10.sz. táblázat.

²⁵⁹ Az 1952. évi Kecskeméti Gazdalaístrom adatai./KSH
Bács-Kiskun Megyei Igazgatósága/

²⁶⁰ Földreform 1945. 145-146. oldal.

A kecskeméti földosztás ünnepélyesen fejeződött be. 1945. május 20-án a Kecskeméti Nemzeti Bizottság fennállása óta a legnagyobb és leghatásosabb munkás-paraszt gyűlést rendezte meg a Műkertben. Tulajdonképpen gazdászató ünnepség volt az, ahol a kommunista és a nemzeti parasztpárt képviselői beszéltek a több mint tízezres tömeghez. A földhözjuttatott parasztok az üzemi munkásokkal együtt éltették a felszabadító Szovjetuniót, amelynek győzelme váltotta valóra a magyar szegényparaszság évszázados álmát, az a föld, amelyen verejtékét hullatta, jogos tulajdonába került.

Az ünnepség alkalmából tízezer ember számára terítettek. Ekkor szüntették meg véglegesen Kecskeméten a szesztilalmat.²⁶¹

---

²⁶¹Kecskeméti Lapok 1945. május 21.

A politikai pártok szerepe a nemzeti bizottságban

A kommunista párt 1945.március 15-1, kecskeméti nagygyűlésén Révai József, a nemzeti bizottságokról szólva kijelentette: "A nemzeti bizottságoknak köszönhetjük, hogy ebben az országban úgy ahogy helyreállt a rend, hogy újra van központi kormányhatalom, és hogy újra van gazdája az országnak. E bizottságok nélkül nemcsak az ideiglenes nemzetgyűlés nem jöhetett volna létre, nem jöhetett volna létre a kormány sem, nem lennének népbíróságok, városi és községi önkormányzatok sem."²⁶²

A felsorolt események, a tömegek tétova bizonytalansága közepette valósultak meg. Ez azt bizonyította, hogy a dezorganizálódott reakciónak nem volt ereje a szervezett ellenállásra és a kommunista párt a kedvező politikai helyzetet felismerve mozgásba tudta hozni a demokráciát óhajtó tömegeket a nemzeti bizottság révén. De nem jelentette azt, hogy győzött a demokrácia, az attól függött, hogy a Magyar Kommunista Pártnak sikerül-e a további politikai feladatok végzését úgy szervezni, hogy a gazdasági életben gyökeres változásokat lehessen előidézni politikai módszerekkel a demokrácia javára.

Az új rendszert kialakító politikai eredmények az országossal összefüggően Kecskeméten is döntően bizonyították, hogy a kommunista párt a fejlődő élet motorja volt, a koalíciós blokk vezérereje, amelyen keresztül aktívan bekapcsolta a különböző pártokhoz tartozó tömegeket a közügyekbe. Sőt a tízes ellenőrző bizottság létrehozásával bizonyos értelemben

---

²⁶² Kecskeméti Lapok 1945. március 16.

vett munkásellenőrzést valósított meg a nemzeti bizottság égisze alatt.

A soronkövetkező történelmi feladat megoldása, a föld-reform végrehajtása ismét jól időzített volt, mert a föld-osztás idején általános volt a demokrácia fellendülése, ami biztosította, hogy a reform agrárforradalmi módszereket is tartalmazzon. A nemzeti bizottságok országszerte elősegítették a 600/1945-ös kormányrendelet végrehajtását, de annak folyamata közben már jól észrevehető volt a politikai érdekek pártonkénti elkülönülése. Ez Kecskeméten előszörban a Polgári Demokrata Párt és a Szociáldemokrata Párt, majd a Független Kisgazda Párt képviselői részéről nyilvánult meg. E pártok felismerték, ráébredtek arra az igazságra, hogy a föld-reform megvalósulása nem egyszerűen csak a polgári demokratikus teendőket végzi el, hanem eret vág a nagytőkén is, mert a feudálkapitalizmusban a nagybirtok és a magtőke összefonódott. Annak ellenére, hogy Kecskeméten jóformán egyedüli nagybirtokos csak maga a város volt, az ellentét mégis élessé vált.

A polgári demokraták és a szociáldemokrata pártvezetőség nyíltan kijelentette, hogy nem azonosítja magát a földreformmal. Ellenállhatatlan nehézségekbe ütközött volna a föld-osztás, ha a kommunista párt nem ismeri fel azonnal a reakció álláspontját. A párt⁸ munkásokhoz fordult segítségért, akik a földosztásban érdekelt parasztsággal közösen vitték győzelemre a földreformot. Ez a tény a fiatal kommunista párt erejét, következetességét és ütőképességét bizonyította és a munkás-paraszt szövetség helyi megvalósulását eredményezte.

A reakció elszámította magát, amikor azt tervezte, hogy a munkás és a parasztérdekeket a földkérdésben sikerül elkülönítenie. Helyette a párt vezetésével azok inkább szorosabbá váltak és a folyamat eredményeként olyan kisparasztok is rekonszenzussal fordultak a kommunista párthoz, akik a földosztás előtt a kisgazda pártba tartozónak érezték magukat.²⁶³ Maradandó eredménye volt ennek a jelenségnek az is, hogy a nemzeti parasztpárti tömegek nagyrésze is követte a kommunista párt politikáját, ha formailag nem is vált annak tagjává.

A koalíciós pártok a nemzeti bizottságban gyakran hangzottak, hogy a városban folyó újjáépítési munkához nagyobb segítséget várnak a kormánytól, mert a gazdaságilag legyengült lakosság, - ugyyszintén a város - nem képes elvégezni a maga erejéből a reá háruló feladatokat.

---

²⁶³ Ezek a jelenségek nem azonnal, hanem lassan és fokozatosan kerültek a felszínre. Az 1945. évi választások alkalmával a Kecskeméti Lapok, mint a nemzeti bizottság szócsöve olyan nyilatkozatokat közölt, amelyekből egyértelműen kitűnnek a fent említett megállapítások. Az 1945. november 4-i számban Varró István 18 holdas gazda, aki a földreform következtében 15 hold földet kapott, a következőképpen nyilatkozott: "A budapesti választások végleg meggyőztek arról, hogy a kisgazda párt nem a dolgozó kisgazdák pártja. Kiléptem belőle és átléptem az MKP-ba; ez a párt nemcsak hirdeti, hanem képviseli is a dolgozó földművesek érdekeit." Módra Sándor, a kisgazda párt ügyvezető elnöke ugyancsak a november 4-i újságban tette közzé nyilatkozatát: "Kiváltam a kisgazda pártból, mert rájöttem, hogy ez a párt nem a gazdák, hanem a polgárok pártja. A párt szakított a demokrácia gondolatával, a régi "egységes párt" szellemében működik és segédkezet nyújt a reakció feltámasztásához. Ezért lehatároztam magam a kilépésre és beléptem a Magyar Kommunista Pártba. Ez a párt végzi az újjáépítés munkáját, harcolt a magyar nép függetlenségéért, szabadságáért. Gazdátársaim: Hiszem ti sem akartátok, hogy újból az elnyomók, a kizsákmányolók kerüljenek hatalomra."

A kommunista párt - ellentétben a többi pártokkal - azon az állásponton volt, hogy országos segítségre nem lehet számítani, csak a saját magunk erejére támaszkodhatunk. Amíg a polgári demokrata-, kisgazda és a szociáldemokrata pártvezetők a kormánynál keresték, kérték - hasztalanul - a különböző segítségnyújtást, addig a kommunista párt összefogva a szakszervezetekkel és a haledó egyesületekkel, rohammunka mozgalmat indított el a lakosság között. A mozgalom eredményeképpen példásabbnál példásabb munkafelajánlások születtek.²⁶⁴

A "rohammunka láz" végülis "átragadt" a többi pártokra. Azok is megfogadták a kommunisták tanácsát és a kilineselések helyett a konkrét tennivalók végzéséhez láttak.

Végeredményben így talált méltó visszhangra a Magyar Kommunista Párt 1945.május 20-1, országos pártértekezletének határozata Kecskeméten. A rohammunka eredményes versenyfelhívások alapja lett. A vasuti dolgozók például versenyre hívták a szegedi üzletvezetőség területén dolgozó társaikat a helyreállítási munkákban. A verseny sikerének országos visszhangja támadt. 1945. augusztus 20-án, a Kecskeméten tartott kommunista nagygyűlésen Rákosi Mátyás dicsérte a vasutasok hősi példáját: "Külön köszönetet akarok itt mondani Kecskemét és Szolnok vasutasainak, akik elsősorban mutattak példát arra, hogy hihetetlen rossz viszonyok mellett, teljesen szétrombolt műhelyekben... mit tud csinálni a munkás elszántsága."²⁶⁵

²⁶⁴ Az építőmunkások heti 48 óra helyett 52 órát dolgoztak. A túlórák összegét a kórház és az iskolák javítására ajánlották fel. A cipőgyári munkások havi keresetük 3 százalékát adták újjáépítési célokra. -Kecskeméti Lapok.

²⁶⁵ Kecskeméti Lapok 1945. augusztus 21.

A "rohammunka lás" eredményének köszönhető, hogy a vasutállomás és a vasuti berendezéseken túl ismét használhatóvá vált a törvényssék, a mozik, iskolák, színház, stb.

Juliusban a szovjet városparancsnokság a polgári termelés rendelkezésére bocsájtotta a város ipari üzemait. Ezután megalakultak az üzemekben a kommunista pártszervezetek. Létrehozásukkal aktív pártépítés indult meg, ami erősítette a kommunista lendületet, növelte a kommunista párt tekintélyét a tömegek között. Ez biztosította, hogy a párt nagy és sikeres tömeg akciók lebonyolítására vált képessé.²⁶⁶

A közigazgatás országos kiépülésétől, tehát 1945. április-májusától a nemzeti bizottságok közigazgatási hatásköre - országosan - lényegében megszűnt.²⁶⁷

Május végétől, vagyis a törvényhatósági bizottság újalakulása után a Kecskeméti Nemzeti Bizottság szerepe is csökkent. Igaz, erre az időre már a pártérdekek elkülönülése is nagyjából megtörtént: következményeként kialakult a nemzeti bizottságon belül a jobb és a baloldal. A baloldalhoz tartozott a kommunista, többségében a nemzeti parasztpárt, meg a szakszervezet. A jobboldalhoz elsősorban a polgári demokrata, kisgazda és jórészen a szociáldemokrata párt. Habár a szociáldemokrata párt szerepét sem lehet egyértelműen minden esetben jobboldalinak minősíteni. Kezdetben a baloldalhoz tartozott, onnan csapódott át a földreform végrehajtásának idején a jobboldalhoz, de annak érdekeit sem képviselte követekzetesen, mert nagyszámu tömegei gyakorta ingadozásra készet-

²⁶⁶ A kommunista párt 1945. augusztus 20-án rendezett kecskeméti nagygyűlésén 60 ezer ember vett részt, a szomszédos városokból is érkeztek résztvevők, különvonatokon. - Sztraka József visszaemlékezése.

²⁶⁷ Balázs Béla i.m. 170. lap.

ték a pártvezetőket. "Kitűnő katonaság, - gyöngye tábornokok", így jellemezte Kalász László, a szociáldemokrata pártot, aki maga is tagja volt az SzDP végrehajtó bizottságának.

A szociáldemokrata vezetők következetlen magatartásából eredően gyakran történtek nézeteltérések a két munkáspárt között, de voltak viták a szociáldemokrata párton belül is, mert a vezetők a baloldali érzelmi tagjaikat kommunistáknak tartották és igyekeztek tőlük megszabadulni.

As ilyenfajta viták miatt a nemzeti bizottsági képviselők személye is sűrűn változott. Ezért a nemzeti bizottságban a kezdeti egység után egyre nehezebben sikerült egységes álláspontot kialakítani. A szakszervezeti mozgalom ereje gyenge, a nemzeti parasztpárt kisszámu tömegei révén a baloldal gyakran volt kénytelen engedményekre, ami főleg az igazoló bizottságok és a népbíróságok tevékenységében már konkrétan érzékelhető volt.

A jobboldali érdekeket a nemzeti bizottságban - mint már említettem - elsősorban a polgári demokraták képviselték, de érdekeik találkoztak a kisgazda pártéval. A polgári demokrata pártot főleg a módosabb kereskedők és iparosok és az értelmiség alkotta. A módosabb réteg bevonulása a pártba azonban csakhamar felnyitotta az értelmiségiek szemét, belátták, hogy a párt nem az ő érdekeiket szolgálja. Nagyrészüket el is hagyta és más pártoknál keresett érdekképviselést. Főleg a kisgazda párt Révész László és Pető Lajos vezette szárnyához csatlakozott. Ez a rész felelt meg az u.n. centrumnak. A párt jobboldali szárnya Balla Dömötör és Egri Ferenc köré csoportosult. Hozzájuk tartoztak a nagygazdák, a középpa-

rasztság felső rétege, gazdag iparosok és a reakciós hivatalnokok. A kisgazda pártnak a baloldala nem volt számottevő, a középparasztság kisebb részéből és kishivatalnokokból állt.

A felszabadulás előtti kisgazda párt, amely akkor a Bajcsy-Zsilinszky féle szárnyal tartott kapcsolatot, a felszabadulás után tömegeiben megváltozott, mindazok, akik az egységes párthoz, a kormánypárthoz, illetve a jobboldali pártokhoz tartoztak, a felszabadulás után a kisgazda pártban félték megtalálni számításaikat. Ennek következtében a pártot a saját tömegei taszították jobbra.

A felsorolt jelenségek nehezítették, gátolták a nemzeti bizottság munkáját. A nemzeti bizottságban végbemenő belső küzdelmek alakulása kihatással volt, a résztvevő pártok révén, a politikai életre.

"A kialakuló népidemokratikus hatalomba - a nemzeti bizottságok - nem épültek be, hatalmi funkcióikat megszüntették, hatáskörüket nem jelölték ki, feladatukat - csak nagy általánosságban, s eléggé homályosan - a nemzeti összefogás erősítésében, a tömegeknek a népidemokrácia melletti mozgósításában, a közélet társadalmi ellenőrzésében jelölték meg.²⁶⁸

"A felszabadulást követő első hónapokban kialakult viszonylag egységes, demokratikus összefogás meglazult, s ez kihatott a túlnyomórészt kommunista vezetés alatt álló nemzeti bizottságokra is: a nemzeti bizottságok szerepe és hatóereje csökkenni kezdett."²⁶⁹

A fenti megállapítások illettek a Kecskeméti Nemzeti

---

²⁶⁸ Balázs Béla i.m. 9.lap.

²⁶⁹ Ugyanaz lo. lap.

Bizottságra is, amelynek munkája 1945 nyarára elsőkélyesedett. A felszabadulást követő hónapok aktív politikai hatalmi szervéből formális szervezet lett. Az 1946-os év elején a reakció ellenes nagy népmozgalmak idején sem tudta teljes mértékben betölteni hivatását.

X

Még az 1945-ös, sőt a további évek is számos küzdelmet, nagy erőpróbát jelentettek a fiatal demokratikus erők számára. De az 1945 év őszén megindult széleskörű reakciós támadások sem tudták már alapjaiban meggingatni az egyre erősödő munkás-paraszt hatalmat. A kecskenéti haladó erők - élen a kommunista párttal - sikeresen vívták a harcot. Tudtak erőt mutatni az erőszakkal szemben. A párt céltudatos felvilágosító tevékenysége a tömegek megnyerése révén - mindig szélesebb alapokra helyezte a demokrácia pilléreit.

T a r t a l o m j e g y z é k

Bevezetés.....	1
I. Fejezet	
Kecskemét felszabadítását megelőző körülmények.....	3
A város felszabadulása, - a háborús károk.....	11
A termelés megindítása.....	17
A polgárőrség megalakítása.....	28
II. Fejezet	
A pártok megalakulása.....	33
A nemzeti bizottság megalakulása és kezdeti tevé- kenysége.....	37
A népbíróság felállítása.....	48
A közigazgatás megtisztítása a népellenes elemektől....	53
Segítség az éhező Budapestnek.....	57
A demokratikus hadsereg megszervezése.....	60
Az ellenőrző bizottság életrehívása.....	66
A termelési bizottság megalakulása - a Szovjet Hadse- reg segítségével.....	68
A nemzeti bizottság további harca a fasiszta maradvá- nyok ellen.....	73
A törvényhatósági bizottság megalakulása.....	79
III. Fejezet	
Agrárforradalom Kecskeméten.....	83
A politikai pártok szerepe a nemzeti bizottságban.....	96

38-20/1966-67.
.....bksz.

Dr. Rácz János elvtársnak
tanszékvezető docens

Tárgy : .. Eszik Sándor .....
doktori szigorlata
Mell. sz. : 1 db. disszertáció

H e l y b e n

Professzor Elvtárs !

Mellékelve ..... Eszik Sándor "Kecskemét a felszabadulás első évében"

.....
cimű doktori értekezését tisztelettel felkérem, hogy azt megbírálni sziveskedjék. Legyen szabad
Professzor Elvtárs szives figyelmét felhivnom tanácsülésünk ama határozatára, amely a bírálathoz
elkészítésének és benyújtásának legkésőbbi határidejét a kézhezvételtől számított harmadik hónap
utolsó napjában állapította meg.

A mellékelt értekezést a bírálathoz elkészítése után sziveskedjék átadni tanszéke könyvtárosának lel-
tárba vétel és a könyvtárban való elhelyezése céljából.

Szeged, 1967. márc. 24.
.....

Eszik Sándor
.....
d é k á n

A kiadmány hiteles :

[Signature]
.....
dékáni hiv. vezető

Kapták : Dr. Rácz János tszv. doc.
Dr. Serfőző Lajos doc. társviráló
Dr. Horváth I. Károlyné tanszéki könyvtáros
Szilágyi Pál ..... tanszéki könyvtáros